

Επίκαιρα

Θέματα Συνταγματικού Δικαίου

Υπεύθυνος ύλης: Ξενοφών Κοντιάδης

Μάιος 2018, Τεύχος 76

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η Θεσμική Θωράκιση της δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Σύνταγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Εκδηλώσεις

Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu

Richard Primus, Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου, Πανεπιστήμιο Michigan

Την περασμένη Άνοιξη δημοσίευσα ένα σύντομο άρθρο με αντικείμενο τη σχέση μεταξύ των δικαστικών αντιπαραθέσεων για την απαγόρευση εισόδου και της απόφασης Korematsu κατά Ηνωμένων Πολιτειών. Υποστήριξα ότι η σκιά της Korematsu -και, ειδικότερα, η ευκαιρία να ανατραπεί η Korematsu – είναι πιθανό να απασχολεί το μυαλό των δικαστών που ασχολούνται με την απαγόρευση εισόδου. Προφανώς, η παρούσα υπόθεση διαφέρει από την Korematsu με διάφορους τρόπους και δεν θα ήταν νομικά αναγκαίο να ανατραπεί η Korematsu προκειμένου να κριθεί αντισυνταγματική η απαγόρευση εισόδου. Αν όμως η πλειοψηφία του Δικαστηρίου έκλινε προς το να ακυρώσει την απαγόρευση εισόδου, δεν είναι δύσκολο να φανταστούμε κάποιο δικαστή, κατά τη διατύπωση της κρίσης του να περιλάβει τη φράση «Η Korematsu ήταν λάθος την ημέρα που αποφασίστηκε».

Εξακολουθώ να πιστεύω ότι η επίσημη ανατροπή του νομολογιακού προηγούμενου της Korematsu αποτελεί μια μάλλον ελκυστική προοπτική για τους περισσότερους δικαστές. Και είμαι βέβαιος, ανεξάρτητα από αυτό, κρίνοντας επί της ουσίας την παρούσα υπόθεση, ότι η απαγόρευση εισόδου θα πρέπει να ακυρωθεί ως αντισυνταγματική. Έτσι, αν το Ανώτατο Δικαστήριο πράξει το σωστό - μια πιθανότητα που δεν μπορεί να αποκλειστεί - τότε ίσως δούμε συγκεκριμένη αναφορά στην ανατροπή της Korematsu.

Αλλά το πιο σημαντικό που μας δίδαξε η Korematsu είναι ότι δεν θα πρέπει να εκπλαγούμε αν το Ανώτατο Δικαστήριο δεν κρίνει αντισυνταγματικές τις πράξεις απαγόρευσης εισόδου.

Το μάθημα είναι λοιπόν το εξής: το Ανώτατο Δικαστήριο, ως θεσμικό όργανο, είναι απόλυτα ικανό να κρίνει αποδεκτές τις ηθικά απαράδεκτες πολιτικές της εκτελεστικής εξουσίας που είναι φαινομενικά (αλλά όχι πραγματικά) απαραίτητες για την εθνική ασφάλεια, ακόμη και όταν τα νομικά επιχειρήματα της εκτελεστικής εξουσίας είναι αδύναμα. Το Δικαστήριο, στη μορφή που είχε τη δεκαετία του 1940, έκρινε την Korematsu με τον τρόπο που την έκρινε. Τρεις μειοψηφούντες δικαστές την εποχή εκείνη, και σχεδόν ολόκληρη η νομική κοινότητα σύντομα, θεώρησαν την απόφαση τρομερό λάθος. Το Δικαστήριο όμως έκρινε όπως έκρινε.

Δεδομένου του τρόπου που αντιμετωπίζεται πια η απόφαση Korematsu, μπορούμε να είμαστε αρκετά σίγουροι ότι κανένας Ανώτατος Δικαστής δεν θα βρει σύμφωνη με το Σύνταγμα μια πράξη αποκλεισμού (ή κράτησης) που θα απευθύνεται ειδικά σε Αμερικανούς πολίτες ιαπωνικής καταγωγής. Αλλά δεν υπάρχει σοβαρός λόγος να απορρίψουμε την ιδέα ότι το θεσμικό όργανο που παρήγαγε την

- Παρουσίαση-συζήτηση της επετειακής επανέκδοσης του έργου του Αναστασίου-Ιωάννου Δ. Μεταξά «*Το δίκαιο της ανάγκης και η διάσταση νομολογίας ΣΤΕ και Αρείου Πάγου*» στο **αμφιθέατρο της Γενναδείου Βιβλιοθήκης Cotsen Hall, Τρίτη 15 Μαΐου, 19.30.**

- «Η Δημόσια Διοίκηση μετά την κρίση», Διήμερο Συνέδριο του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου με τη Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Λευκωσίας, 3-4 Μαΐου 2018, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών

Νέες εκδόσεις

- Γιάννης Τασόπουλος, «Πώς σχεδιάζεται ένα Σύνταγμα», παρουσίαση του βιβλίου του Ξενοφώντα Κοντιάδη «*Πώς γράφεται το Σύνταγμα; Συνταγματικός σχεδιασμός και διαβουλευτική δημοκρατία*», Σειρά του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου «Δοκίμια για την πολιτική και το Σύνταγμα», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2018, 334

Korematsu υπό τις συνθήκες της δεκαετίας του 1940 δεν μπορούσε, *mutatis mutandis*, να κάνει κάποιο αντίστοιχο ηθικό και νομικό σφάλμα σήμερα. Βρισκόμαστε ενώπιον μιας υπόθεσης όπου η εκτελεστική εξουσία ενεργεί με μισαλλόδοξα κίνητρα, παράγει ένα σκεπτικό εθνικής ασφάλειας, και απαιτεί υποταγή από το δικαστικό σώμα ενόψει της υποτιθέμενης αρμοδιότητάς της για τη λήψη αποφάσεων. Εάν η επίμαχη πράξη ήταν πανομοιότυπη με την πράξη που εξετάστηκε στην απόφαση Korematsu, το Δικαστήριο πιθανότατα θα την ακύρωνε. Λίγο πολύ όλοι θα την θεωρούσαν αντισυνταγματική. Ωστόσο, είναι συχνά ευκολότερο να παραδεχόμαστε ότι κάποια πολιτική που εφάρμοσε η εκτελεστική εξουσία θα έπρεπε να είχε κριθεί αντισυνταγματική πριν από δεκαετίες, όταν όλοι μας οι γνωστοί την θεωρούν πια αντισυνταγματική, από ό,τι είναι να αναγνωρίσουμε πώς πρέπει να κριθεί μια ενεστώσα κατάσταση. Και πράγματι, εάν το Δικαστήριο κρίνει συνταγματική την απαγόρευση εισόδου, μπορεί κάλλιστα να επικαλεσθεί το σκεπτικό της Korematsu – ώστε να δείξει ότι η νέα υπόθεση διαφέρει.

Στη συνταγματική μας ιστορία υπάρχουν δικαστικές αποφάσεις που θεωρούνται ευρέως εσφαλμένες - αντικανονικές περιπτώσεις, που χρησιμοποιούνται μερικές φορές για να δημιουργήσουν μια ψευδή αίσθηση ασφάλειας σχετικά με τη σημερινή νομολογία. Τα δυσάρεστα πράγματα που ενδεχομένως γίνουν ανεκτά σήμερα δεν είναι το ίδιο με τα πραγματικά κακά πράγματα που συνέβησαν στο παρελθόν. Ο *de facto* φυλετικός διαχωρισμός είναι κακός, αλλά, επισημαίνοντας ότι δεν είναι ο ίδιος με τον επίσημο φυλετικό διαχωρισμό των εποχών του Jim Crow, κάνουμε μια προσπάθεια να καθησυχάσουμε τον εαυτό μας ότι σήμερα κάνουμε το σωστό. Τα δικαστήρια την εποχή του Jim Crow μπορεί να σκέπτονταν με παρόμοιο τρόπο: η αντίθεση με τη δουλεία θα μπορούσε να κάνει τις φυλετικές διακρίσεις να φαίνονται ανεκτές, ακριβώς όπως η αντίθεση με τις νομοθετικές φυλετικές διακρίσεις βοηθά τον *de facto* διαχωρισμό να φαίνεται ανεκτός σήμερα. Για να καταστεί σαφής ο συλλογισμός αυτός, το γεγονός ότι υπάρχουν πράγματα στο παρελθόν που είναι κοινώς αποδεκτό ότι ήταν κακά δεν αποδεικνύει ότι η σημερινή κατάσταση είναι απλώς ένα ακόμη κακό που θα ξεπεραστεί: ίσως ο *de facto* διαχωρισμός είναι και πρέπει να είναι συνταγματικά ανεκτός. Δεν είναι εύκολο ερώτημα, τουλάχιστον όχι για όσους καλούνται να το απαντήσουν το 2018. (Πώς θα σκέφτονται οι άνθρωποι όταν κοιτάζουν το παρελθόν από το 2118 είναι κάτι που δεν είμαι ικανός να προβλέψω.) Αυτό που θέλω να τονίσω είναι απλώς και μόνο το γεγονός ότι μια σημερινή υπόθεση διαφέρει από κάποιο σφάλμα του παρελθόντος δεν αρκεί για να αποδείξει ότι αυτό που συμβαίνει τώρα είναι συνταγματικά αποδεκτό. Ίσως να είναι ένας απατηλός εφησυχασμός.

Πριν από μερικούς μήνες δέχθηκα μια πρόσκληση της Federalist Society για μια αντιπαράθεση απόψεων πάνω στη συνταγματικότητα της απαγόρευσης εισόδου με έναν άλλο καθηγητή νομικής, ο οποίος υπερασπίζεται τις εκτελεστικές πράξεις της κυβέρνησης Trump. Υπερασπίστηκε νομικά με τον καλύτερο τρόπο τις πράξεις αυτές. Διατυπώνοντας τις παρατηρήσεις του, ο συνομιλητής μου ανέφερε ότι το Ανώτατο Δικαστήριο κρίνοντας την προηγούμενη πράξη απαγόρευσης εισόδου τον περασμένο Ιούνιο, παρ' όλο που δεν ενέκρινε την πολιτική του Προέδρου, ωστόσο δεν την απέρριψε. (Αυτό που έκανε το Δικαστήριο τον περασμένο Ιούνιο ήταν να επιτραπεί η δεύτερη

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Korematsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η Θεσμική Θωράκιση της Δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Σύνταγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

έκδοση της πράξης απαγόρευσης εισόδου να παραμείνει εν μέρει σε ισχύ εν αναμονή μιας πλήρους απόφασης επί της ουσίας, που όλοι ήξεραν ότι δεν βγει ποτέ για δικονομικούς λόγους.) Η απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου του περασμένου Ιουνίου ήταν, φυσικά, πολύ λιγότερο καταδικαστική για την απαγόρευση εισόδου από ό,τι οι περισσότερες αποφάσεις κατώτερων δικαστηρίων. Στο Fourth Circuit, για παράδειγμα, η απαγόρευση είχε θεωρηθεί προϊόν της αντιμουςουλμανικής μισαλλοδοξίας και ως εκ τούτου αντισυνταγματική. Σύμφωνα με τον συνομιλητή μου το γεγονός ότι το Ανώτατο Δικαστήριο αρνήθηκε να ακολουθήσει τη λογική των κατώτερων δικαστηρίων, καταδεικνύει ότι η κρίση των κατώτερων δικαστηρίων ήταν πιθανόν υπερβολική: το γεγονός ότι η απαγόρευση εισόδου τέθηκε ενώπιον του Ανώτατου Δικαστηρίου και αυτό δεν την έκρινε αντίθετη ως προς το Σύνταγμα έδειξε ότι δεν αποτελούσε μια πασίδηλα αντισυνταγματική εκδήλωση μισαλλοδοξίας εκ μέρους της κυβέρνησης. Ο συνάδελφός μου συνόψισε το σημείο αυτό λέγοντας ότι η προφανής ανοχή της απαγόρευσης εισόδου από το δικαστήριο, ανεξάρτητα από την τελική έκβαση της υπόθεσης, μας δείχνει ότι δεν είναι η επόμενη Korematsu.

Ξέρω τι εννοούσε. Αλλά υπάρχει μια ειρωνεία σε αυτό που είναι διδακτική. Η λογική είναι ότι αν η απαγόρευση εισόδου ήταν πραγματικά το εξαιρετικά φανατισμένο πράγμα που θεωρούσε το κατώτερο δικαστήριο, το Ανώτατο Δικαστήριο δεν θα το ανεχόταν, επειδή μπορούμε να εμπιστευτούμε το ότι το Ανώτατο Δικαστήριο θα εκφέρει μια εύλογη άποψη για το τι αποτελεί και τι δεν αποτελεί εξαιρετικά μισαλλόδοξη συμπεριφορά της κυβέρνησης. Το να υποστηρίξουμε όμως ότι η ανοχή του Δικαστηρίου διαφοροποιεί την υπόθεση απαγόρευσης εισόδου από την Korematsu σημαίνει ότι ξεχνάμε κάτι θεμελιώδες για την Korematsu. Αυτό είναι το εξής: Η Korematsu ήταν μια περίπτωση στην οποία το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών έκρινε σύμφωνη με το Σύνταγμα μια εκτελεστική πράξη που βασίστηκε στον ρατσισμό της εκτελεστικής εξουσίας. Αυτό ακριβώς που μας διδάσκει η Korematsu είναι ότι το Δικαστήριο μπορεί να υποστηρίξει τις εμφανώς μισαλλόδοξες διαταγές, τόσο ντροπιαστικές ώστε το όνομα της υπόθεσης να γίνει σύντομα συνώνυμο με την ντροπή του Συνταγματικού Δικαίου. Επομένως, δεν έχει νόημα να πούμε ότι η ανοχή του Δικαστηρίου για μια εκτελεστική πράξη θα πρέπει να μας καθησυχάσει ότι αυτή η πράξη δεν είναι όμοια με εκείνη της Korematsu. Με την ίδια λογική είναι υποστηρίξιμο ότι αυτή η υπόθεση θα είναι ίδια με την Korematsu αν το Δικαστήριο κρίνει συνταγματική ανεκτή την επίμαχη πράξη. Εξάλλου, αυτό που έκανε το Δικαστήριο στην Korematsu ήταν να υποστηρίξει μια μισαλλόδοξη πράξη που θα έπρεπε να είχε κριθεί αντισυνταγματική.

Ελπίζω να διαβάσω σε αυτή την υπόθεση μια δικαστική γνώμη που να περιέχει την πρόταση «Η Korematsu ήταν εσφαλμένη την ημέρα που κρίθηκε». Αλλά αν δεν κριθεί αντισυνταγματική η απαγόρευση εισόδου, δεν πρέπει να εκπλαγούμε διαβάζοντας μια άποψη στην οποία το Ανώτατο Δικαστήριο δικαιολογεί την απόφασή του εν μέρει σημειώνοντας ότι η υπόθεση αυτή δεν είναι Korematsu. Που φυσικά και δεν είναι. Η ιστορία σπάνια επαναλαμβάνεται ακριβώς με τον ίδιο τρόπο. Αλλά η σωστή απονομή δικαιοσύνης απαιτεί κάτι παραπάνω από το να κρίνεται καταδικαστέο κάτι που όλοι συμφωνούν ότι είναι καταδικαστέο για περισσότερο από μισό αιώνα. Και αν το Δικαστήριο

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komegatsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η θεσμική θωράκιση της δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

κρίνει την απαγόρευση εισόδου συνταγματική, δεν πρέπει να κάνουμε το λάθος να πιστεύουμε ότι αυτό σημαίνει πως η απαγόρευση εισόδου είναι καλύτερη στην εποχή μας, ηθικά ή συνταγματικά, από ό,τι ήταν η πράξη αποκλεισμού ήταν στη δεκαετία του 1940. Το Δικαστήριο και εκείνη σύμφωνη με το Σύνταγμα την είχε θεωρήσει.

(επιλογή-μετάφραση: Αλκμήνη Φωτιάδου)

<https://balkin.blogspot.gr/22.4.2018>

Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;

Ξενοφών Κοντιάδης, Καθηγητής Δημοσίου Δικαίου στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, Πρόεδρος του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου

Από το 1975 που θεσπίστηκε το ισχύον Σύνταγμα καλλιεργήθηκε συστηματικά ο μύθος ότι πρόκειται για ένα συνταγματικό κείμενο άρτιο και λειτουργικό. Κάθε μύθος έχει όμως ένα τέλος. Το γεγονός ότι η δημοκρατία και το κράτος δικαίου λειτούργησαν από το 1975 μέχρι σήμερα χωρίς τις μείζονες συνταγματικές κρίσεις του παρελθόντος δεν οφείλεται στην ποιότητα των συνταγματικών θεσμών, αλλά σε μια σειρά πολιτικών και οικονομικών παραμέτρων, καθώς και στη σοφία που επέδειξαν σε πολλές περιπτώσεις οι εφαρμοστές του. Αντιθέτως, ορισμένες από τις εγγενείς αδυναμίες του ισχύοντος Συντάγματος κρίνονται (συν)υπεύθυνες για τη σημερινή κρίση του πολιτικού συστήματος και την οικονομική χρεοκοπία.

Με ποια κριτήρια πρέπει να αξιολογούμε το Σύνταγμα; Μια συνήθης, εσφαλμένη πρακτική είναι να εντοπίζονται θεσμικά κενά ή κρατικές δυσλειτουργίες που το Σύνταγμα καλείται να θεραπεύσει. Ωστόσο δεν αποτελεί συνταγματική ύλη κάθε πεδίο νομοθετικής παρέμβασης, και μάλιστα στη λεπτομέρειά του. Αφετηρία της συνταγματικής πολιτικής είναι η εκ των προτέρων αξιολόγηση των σκοπών και των μέσων κάθε ρύθμισης, αλλά και της μεταξύ τους συσχέτισης. Οι σκοποί και τα μέσα που περιλαμβάνει κάθε συνταγματική διάταξη ενδεχομένως να χρήζουν πραγματιστικής επανεξέτασης, το μείζον όμως παραμένει να αναδειχθεί η εσωτερική λογική και η μηχανική των πολιτικών θεσμών, προκειμένου να επιτευχθεί η συνοχή και ο εξορθολογισμός τους.

Η συνταγματική αναθεώρηση δεν αποτελεί ένα μαγικό μηχανισμό διόρθωσης όλων των κακώς κειμένων. Η μεταρρύθμιση του Συντάγματος δεν θα μπορούσε να επιλύσει ως διά μαγείας παθογένειες όπως το πελατειακό κράτος και οι στρεβλώσεις του παραγωγικού μοντέλου. Ωστόσο ένα ορθολογικό Σύνταγμα θα απέτρεπε μια σειρά από κρίσιμα προβλήματα λειτουργίας του πολιτικού συστήματος και θα ενίσχυε τη σταθερότητά του, ως προϋπόθεση και για την ανάταξη της οικονομίας. Όπως έχω υποστηρίξει αναλυτικά (Ξ. Κοντιάδης, «Το Ανορθολογικό μας Σύνταγμα», εκδ. Παπαζήση 2015), είναι πολλές οι συνταγματικές διατάξεις που προκαλούν ή επιτείνουν κρατικές δυσλειτουργίες.

Ενδεικτικά αναφέρονται η διαδικασία εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας, που μπορεί να προκαλέσει τη σύντμηση του εκλογικού κύκλου όπως συνέβη με τις καταστροφικές εκλογές του Ιανουαρίου 2015, η διαδικασία ανάδειξης των μελών των ανεξάρτητων Αρχών που έχει οδηγήσει επανειλημμένα στην παραλυσία τους, η επιλογή της ηγεσίας της Δικαιοσύνης, η πρόωρη διάλυση της Βουλής κατ' επίκληση

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η θεσμική θωράκιση της δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

εθνικού θέματος με προσηματικό τρόπο και οι προβλέψεις για την ποινική ευθύνη των υπουργών και τη βουλευτική ασυλία. Αλλά και η ίδια η διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος, που είναι χρονοβόρα και πολύπλοκη, αποτελεί μια συνταγματική ρύθμιση της οποίας κρίνεται αναγκαία η τροποποίηση.

Είναι πρόσφορη η πολιτική συγκυρία για να προχωρήσει μία νηφάλια αναθεωρητική πρωτοβουλία; Για να πετύχει ένα αναθεωρητικό εγχείρημα απαιτείται θεσμική εμπιστοσύνη μεταξύ των κομμάτων ώστε να διαμορφωθεί η προβλεπόμενη από το Σύνταγμα συναίνεση για τη συνταγματική μεταρρύθμιση. Ωστόσο η θεσμική εμπιστοσύνη μεταξύ των πολιτικών παικτών έχει συρρικνωθεί τους τελευταίους μήνες στον ελάχιστο βαθμό.

Η υπόθεση Novartis οδήγησε σε περαιτέρω όξυνση της πολιτικής έντασης. Η συρρίκνωση της θεσμικής εμπιστοσύνης επηρεάζει καθοριστικά την έκβαση της αναθεώρησης. Στην έλλειψη εμπιστοσύνης συμβάλουν επίσης τα αντίστοιχα ελλείμματα της ελληνικής πολιτικής κουλτούρας. Η επίτευξη των αναγκαίων συγκλίσεων ως προς τις προτεραιότητες και τις κατευθύνσεις για τη μεταβολή των θεμελιωδών κανόνων διεξαγωγής του πολιτικού παιχνιδιού εμφανίζεται εξαιρετικά επισφαλής και αβέβαιη.

Υπάρχει πράγματι σοβαρός κίνδυνος να εκφυλιστεί η αναθεωρητική πρωτοβουλία σε ένα θέαμα μικροκομματικής σύγκρουσης με επικοινωνιακή στόχευση. Η εργαλειακή χρήση της αναθεωρητικής διαδικασίας δεν θα ήταν κάτι πρωτόγνωρο για τη χώρα μας. Στην παρούσα συγκυρία, όμως, θα αποτελούσε μια χαμένη ευκαιρία εξορθολογισμού του Συντάγματος τη στιγμή που η χώρα δεν έχει πλέον περιθώρια θεσμικών παλινωδιών.

Οι επαπειλούμενες πρόωρες εκλογές του 2020, με αφορμή την προεδρική εκλογή, αρκούν για να μπλοκαριστεί το έργο της κυβέρνησης που θα προκύψει μετά τις ερχόμενες εκλογές. Διατάξεις όπως αυτές για την προεδρική εκλογή επείγει να τροποποιηθούν. Άρα όλα τα κόμματα που ανήκουν στο λεγόμενο δημοκρατικό και φιλευρωπαϊκό τόξο οφείλουν να επιδείξουν εξαιρετική προσοχή μπροστά στο αναθεωρητικό εγχείρημα και να επικεντρωθούν στις μείζονες παθογένειες, αφήνοντας κατά μέρος προτάσεις δήθεν προοδευτικές που στην πραγματικότητα υποκρύπτουν επιλογές συνταγματικού λαϊκισμού. Τέτοιου τύπου λαϊκιστικές προτάσεις μπορεί να εμφανίζονται ενίοτε δημοφιλείς, όμως εγκυμονούν εξαιρετικά σοβαρούς θεσμικούς κινδύνους.

Η συνταγματική νομοθέτηση αποτελεί μία εξαιρετικά σοβαρή υπόθεση. Για να καταλήξει σε επιτυχή έκβαση απαιτείται η σύμπραξη της πολιτικής τάξης με την κοινωνία πολιτών και την επιστημονική κοινότητα (Ξ. Κοντιάδης, «Πώς γράφεται το Σύνταγμα;», εκδ. Παπαζήση 2018). Θα ήταν κρίμα να χαθεί άλλη μία ευκαιρία εξορθολογισμού του Συντάγματός μας. Ζητούμενο είναι να τροποποιηθούν έστω λίγες, αλλά κρίσιμες συνταγματικές ρυθμίσεις. Προϋπόθεση μιας συνταγματικής μεταρρύθμισης σε αυτή την κατεύθυνση είναι να αρθούν οι πολιτικοί δρώντες του δημοκρατικού τόξου υπεράνω των κομματικών συγκρούσεων στο πλαίσιο της αναθεώρησης. Είναι εφικτό να το πετύχουν; Αν δεν γίνει η προσπάθεια η ευκαιρία θα χαθεί.

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η Θεσμική Θωράκιση της Δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Σύνταγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

Η Θεσμική Θωράκιση της δικαιοσύνης

Κωνσταντίνος Μενουδάκος, πρώην Πρόεδρος του ΣτΕ και νυν Πρόεδρος της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων

Όταν οι πολίτες διερωτώνται κατά πόσο η Δικαιοσύνη είναι ανεξάρτητη, το κράτος δικαίου βρίσκεται σε κρίση. Οι αντοχές του εμφανίζονται μειωμένες στις κοινωνικές συγκρούσεις. Για να επιτελέσουν τα δικαστήρια αποτελεσματικά τη θεσμική αποστολή τους απαιτείται να έχουν την εμπιστοσύνη της κοινωνίας. Να προσέρχονται ενώπιόν τους οι πολίτες με βεβαιότητα ότι η έκβαση της υπόθεσής τους δεν θα εξαρτηθεί από προκαταλήψεις ή προσωπικές φιλοδοξίες του δικαστή ή από σχέσεις εξάρτησής του εκτός ή και εντός του δικαστικού σώματος. Η ευθύνη να διαφυλάσσεται το κύρος της Δικαιοσύνης ανήκει σε όλους τους παράγοντες της δημόσιας ζωής και πρωτίστως στους ίδιους τους δικαστές. Οι δικές τους τυχόν αντιθεσμικές συμπεριφορές επιφέρουν τα βαθύτερα τραύματα στην αξιοπιστία του δικαστικού έργου.

Η εμπιστοσύνη στους δικαστές προσλαμβάνει ιδιαίτερη σημασία για τη λειτουργία της δημοκρατίας και για την κοινωνική ειρήνη σε περιόδους, κατά τις οποίες τα δικαστήρια καλούνται να κρίνουν υποθέσεις σχετιζόμενες με βασικές πολιτικές επιλογές ή με επεμβάσεις σε κοινωνικά κεκτημένα, όπως συμβαίνει στη πολυετή μνημονιακή περίοδο την οποία διανύει η χώρα μας. Αν και συχνά, και προεχόντως στις υποθέσεις αυτές, οι δικαστικές ενέργειες και κρίσεις καθίστανται αντικείμενο του δημόσιου λόγου και της κομματικής αντιπαράθεσης, επιβάλλεται, πέρα από την αυτονόητη υποχρέωση αποχής από κάθε παρέμβαση, να αποφεύγονται ενέργειες και δηλώσεις που δημιουργούν την εντύπωση ότι μπορούν να επηρεάσουν τη δικαστική κρίση. Διότι απαξιώνεται ο ρόλος της Δικαιοσύνης ως θεσμού προστασίας των ελευθεριών και των κοινωνικών δικαιωμάτων αν επικρατήσει, έστω και σε μέρος μόνο της κοινωνίας, η άποψη ότι τα δικαστήριά μας λειτουργούν με κριτήριο την αποδοχή, θετική ή αρνητική, των αποφάσεών τους από τον πολιτικό κόσμο, συμπολίτευση ή αντιπολίτευση, ή ακόμη με κριτήριο τον τρόπο αντιμετώπισης των κρίσεων τους από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και την κοινή γνώμη που διαμορφώνεται από αυτά. Ο δικαστικός λαϊκισμός έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τις αρχές του κράτους δικαίου.

Στην Ελλάδα κατοχυρώνεται το αυτοδιοίκητο του δικαστικού σώματος με συγκεκριμένες ρυθμίσεις, ακόμη και σε συνταγματικό επίπεδο. Τα θέματα υπηρεσιακής κατάστασης των δικαστών κρίνονται από όργανα της Δικαιοσύνης με μία βασική απόκλιση ως προς την επιλογή του προεδρείου των δικαστηρίων. Έχω τη βεβαιότητα ότι η θεσμική κατοχύρωση παρέχει στο δικαστικό λειτουργό την ευχέρεια να αρνηθεί οποιαδήποτε προσπάθεια επηρεασμού από πρόσωπα εκτός δικαστικού σώματος, χωρίς καν να χρειάζεται να επιδείξει ιδιαίτερο σθένος.

Σε αντίθεση όμως με τις θεσμικές εγγυήσεις ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης έναντι των λοιπών κρατικών εξουσιών, το πλαίσιο οργάνωσής της δεν φαίνεται να εξασφαλίζει την εσωτερική ανεξαρτησία της. Το δικαστικό σώμα είναι δομημένο σε αυστηρή ιεραρχία. Το ίδιο το Σύνταγμα χρησιμοποιεί όρους που υποδηλώνουν ιεραρχική δομή, όπως υποβιβασμός, μετάθεση, μετάταξη, προαγωγή. Ακόμη και για τον ορισμό του προέδρου και των αντιπροέδρων των ανώτατων δικαστηρίων χρησιμοποιείται ο όρος προαγωγή. Αυτή η δημοσιοϋπαλληλική διάρθρωση του δικαστικού σώματος δεν εγγυάται

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η Θεσμική θωράκιση της δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

την ανεξαρτησία του κάθε δικαστή κατά την άσκηση του έργου του. Σημαντική εξουσία ασκούν οι πρόεδροι των ανώτατων δικαστηρίων σύμφωνα με τις νομοθετημένες αρμοδιότητές τους. Αυτός είναι κυρίως ο λόγος, για τον οποίο δίνεται βαρύτητα στον τρόπο επιλογής τους και στην αναζήτηση διαδικασίας ώστε να αποσυνδεθεί η επιλογή αυτή από κρίση κυβερνητικού οργάνου. Η αναζήτηση λύσης μέσω της μεταβολής του αρμόδιου για την επιλογή οργάνου είναι ατελέσφορη. Οι προτάσεις που έχουν υποβληθεί κατά καιρούς παρουσιάζουν αδυναμίες. Θεωρώ ότι το πρόβλημα αποφορτίζεται αν επαναπροσδιοριστούν η θέση στο δικαστικό σύστημα και οι εξουσίες του προεδρείου των ανώτατων δικαστηρίων προς την κατεύθυνση χαλάρωσης της αυστηρής ιεραρχίας, χωρίς, πάντως, να καταργούνται η δικαστική δεοντολογία και οι αντίστοιχες υποχρεώσεις καθώς και η δυνατότητα ελέγχου της τήρησής τους. Τα περιθώρια εφαρμογής καταχρηστικών πρακτικών στο εσωτερικό της Δικαιοσύνης θα ελαχιστοποιηθούν αν μεταβληθεί ο χαρακτήρας των θέσεων του προεδρείου από θέσεις επικεφαλής - ηγετών, όπως είναι στο σημερινό ιεραρχικό σύστημα, σε θέσεις συντονιστών της λειτουργίας των αντίστοιχων δικαστηρίων. Αν δηλαδή καταργηθούν αρμοδιότητές τους, που δεν είναι εξ ορισμού αναγκαίο να ασκούνται από το προεδρείο των ανώτατων δικαστηρίων, και μάλιστα στο σύνολο του αντίστοιχου κλάδου της Δικαιοσύνης, και παράλληλα οριστεί συγκεκριμένη θητεία στις θέσεις αυτές, μετά τη λήξη της οποίας οι συγκεκριμένοι δικαστικοί λειτουργοί, εφόσον δεν έχουν συμπληρώσει το όριο ηλικίας, παραμένουν ως μέλη του δικαστηρίου. Δεν θεωρώ ότι η αναθεώρηση του Συντάγματος αποτελεί ανάγκη πρώτης προτεραιότητας για την άρση υφιστάμενων θεσμικών αδυναμιών και δυσλειτουργιών. Αν πρόκειται, όμως, να τεθεί ζήτημα τροποποίησης της συνταγματικής διάταξης για τον τρόπο επιλογής του προεδρείου των ανώτατων δικαστηρίων, όπως προτείνεται από πολλές πλευρές, θα έπρεπε να εξεταστεί το ζήτημα και στην παραπάνω βάση.

Πηγή: «Τα Νέα», 28-29/04/2018

Συνταγματική αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης

Ιωάννης Καραβοκύρης, Ομότιμος Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών

Όπως είναι γνωστό, ένα τυπικό και αυστηρό Σύνταγμα, όπως το ελληνικό, που θεσπίζει περιορισμούς ως προς την έκταση και τη διαδικασία της αναθεώρησής του, αποκλείει εξ ορισμού τις μεγάλες και συχνές μεταβολές. Η απόφαση για την αναθεώρηση πρέπει να έχει διττό σκοπό, αφενός μεν την προσαρμογή του στις μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνθήκες, αφετέρου δε τη διόρθωση δυσλειτουργιών του συστήματος. Ετσι δεν κρίνεται ενδεδειγμένη η αναθεώρηση συνταγματικών διατάξεων είτε προς αντιμετώπιση συγκεκριμένων προβλημάτων χωρίς θεσμική διάσταση, είτε για την ικανοποίηση θεωρητικών ανησυχιών χωρίς αντίκρισμα σε συγκεκριμένα πρακτικά προβλήματα, είτε για την εισαγωγή μεταρρυθμίσεων, σε θεσμούς με μακροχρόνια λειτουργία, που έχουν παγιωθεί στη συνείδηση των πολιτών και του νομικού κόσμου.

Με τα δεδομένα αυτά, στο πλαίσιο της συζήτησης για την αναθεώρηση του Συντάγματος, αυτή πρέπει να περιορισθεί όσον αφορά στον χώρο

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η Θεσμική Θωράκιση της δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

της Δικαιοσύνης στη δικαστική ανεξαρτησία και τη βελτίωση των όρων απονομής της, προκειμένου να θωρακιστεί θεσμικά και ενισχυθεί ο ρόλος της στα πλαίσια του ευρωπαϊκού και διεθνούς περιβάλλοντος.

ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Εκλογή του προεδρείου της Δικαιοσύνης

i) Η ανάδειξη των μελών του προεδρείου των Ανωτάτων Δικαστηρίων με το ισχύον σύστημα, με την παραβίαση της επετηρίδας των δικαστών, δημιουργεί υπόνοιες για την ύπαρξη σχέσεων εξάρτησης μεταξύ της κυβέρνησης και των μελών των Ανωτάτων Δικαστηρίων. Προς αποφυγή των φαινομένων αυτών πρέπει να θεσμοθετηθεί η επιλογή του προέδρου μόνο μεταξύ των αντιπροέδρων και του εισαγγελέα και γενικού επιτρόπου μεταξύ των αρχαιοτέρων αντεισαγγελέων του Αρείου Πάγου κ.λπ. Εξάλλου η επιλογή των αντιπροέδρων θα πρέπει να γίνεται μόνο μεταξύ των δέκα (10) αρχαιοτέρων δικαστών του οικείου δικαστηρίου αν πρόκειται για εκλογή μέχρι τριών ή από αριθμό τριπλάσιο της αρχαιότητας των κενούμενων θέσεων. Επίσης πρέπει να τεθεί φραγμός σε τυχόν προσπάθεια της εκάστοτε κυβέρνησης να εδραιώσει τις επιλογές της στην ηγεσία της Δικαιοσύνης για μακρό χρονικό διάστημα με την καθιέρωση θητείας για τους αντιπροέδρους η οποία να μην υπερβαίνει την οκταετία. Ετσι θα καταστήσει άνευ αντικειμένου τις αδικαιολόγητες παρακάμψεις της επετηρίδας και θα συμβάλει αποφασιστικά στη θωράκιση της δικαστικής ανεξαρτησίας. Τέλος, προς την ίδια κατεύθυνση θα μπορούσε να εξετασθεί η συμμετοχή στην επιλογή των κορυφαίων θέσεων της Δικαιοσύνης του Προέδρου της Δημοκρατίας ως εξισορροπητικού παράγοντα του πολιτεύματος και σε θέματα Δικαιοσύνης.

ii) Η απαγόρευση τοποθέτησης δικαστών στο υπουργείο Δικαιοσύνης ή σε άλλα υπουργεία είναι επιβεβλημένη, γιατί θα περιοριστεί η υποψία παρέμβασης της εκτελεστικής εξουσίας στη Δικαιοσύνη.

iii) Καταρχήν θα πρέπει να δοθεί στον δικαστή ακώλυτη προσφυγή στην Ολομέλεια για κάθε πράξη του ΑΔΣ που αφορά στην υπηρεσιακή του κατάσταση (προαγωγή, μετάθεση, απόσπαση). Εάν υλοποιηθεί η πλήρης προσφυγή κατά όλων των πράξεων του ΑΔΣ, τότε καθίσταται περιττή η διάταξη του άρθρου 90 παρ. 3 του Συντάγματος που προβλέπει το δικαίωμα του υπουργού Δικαιοσύνης να διαφωνεί με την κρίση του ΑΔΣ και να παραπέμπει το ζήτημα στην Ολομέλεια του οικείου Ανωτάτου Δικαστηρίου, γιατί θα εκλείψει κάθε υπόνοια παρέμβασης του υπουργού στην υπηρεσιακή κατάσταση των Δικαστών.

iv) Να καθιερωθούν αντικειμενικά κριτήρια στις υπηρεσιακές μεταβολές των δικαστών, γιατί αυτό θα ενισχύσει ακόμη περισσότερο τη δικαστική ανεξαρτησία. Μπορεί να καθιερωθεί μάλιστα και μοριοδότηση κάποιων κριτηρίων (τίτλων σπουδών, ξένων γλωσσών, αρχαιότητας, οικογενειακής κατάστασης, παραμονής στην επαρχία, λόγων υγείας κ.ά.) όπως συμβαίνει σε άλλους κλάδους.

v) Η ειδική αιτιολογία επιβάλλεται σε όλες τις αποφάσεις, όχι μόνο στο ΑΔΣ αλλά και στα πειθαρχικά συμβούλια, στις συνεδριάσεις των οποίων πρέπει να τηρούνται πρακτικά προς αποφυγή αυθαιρεσιών εις βάρος των κρινομένων.

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η Θεσμική Θωράκιση της δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

vi) Ο θεσμός της επιθεώρησης των Δικαστών πρέπει παράλληλα με τον ελεγκτικό του ρόλο να αποκτήσει και ένα συμβουλευτικό χαρακτήρα προς τους νεότερους ιδίως δικαστές.

ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΟΡΩΝ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

i) Η ίδρυση ποινικών τμημάτων στα μεγάλα δικαστήρια πρέπει να διευρυνθεί περισσότερο, για να καταστεί δυνατή η αντιμετώπιση σύνθετων σύγχρονων προβλημάτων που ανάγονται στον χώρο της οικονομικής εγκληματικότητας ή του οργανωμένου εγκλήματος.
 ii) Να γίνει ορθολογική - χωροταξική κατανομή των δικαστηρίων (μια μορφή Καλλικράτη στον χώρο της Δικαιοσύνης) γιατί η ίδρυσή τους έχει γίνει με κριτήρια του περασμένου αιώνα. Κατανοεί κανείς τις τοπικές αντιδράσεις για τη διατήρηση στον τόπο του ενός δικαστηρίου. Ωστόσο η διεθνής εμπειρία έχει αναδείξει ότι επιβάλλεται η κατάργηση των μικρών ή μικρομεσαίων χωρίς απασχόληση δικαστηρίων ή η μετατροπή τους σε μεταβατική έδρα και η αποσυμφόρηση των μεγάλων υπεργιγαντωμένων δικαστηρίων (Αθηνών, Θεσσαλονίκης κ.λπ.) ώστε να γίνουν λειτουργικά και αποτελεσματικά με βάση τις σύγχρονες συνθήκες.

iii) Απαιτείται μια δίκαιη εξισορρόπηση ανάμεσα στις αντίρροπες ανάγκες της ποιότητας του δικονομικού συστήματος και της ταχείας απονομής της δικαιοσύνης, χωρίς φορμαλισμούς και αυστηρούς δικονομικούς τύπους, χωρίς να παραβιάζονται οι συνταγματικές εγγυήσεις και οι αρχές της δίκαιης δίκης. Είναι λοιπόν επιτακτική ανάγκη να αναζητηθεί ένα μοντέλο πολιτικής και διοικητικής δίκης που θα είναι σε θέση να εξοπλίζει τους διαδίκους με γρήγορη, δραστική και σωστή δικαστική προστασία. Προς την κατεύθυνση αυτή θα μπορούσε να βοηθήσει αποτελεσματικά η απλούστευση των διαδικασιών, η ηλεκτρονική κατάθεση και επίδοση των δικογράφων, η περαιτέρω διεύρυνση της πρότυπης (πιλοτικής) δίκης, η δυνατότητα εναλλακτικών μορφών επίλυσης των διαφορών και ιδίως η διαμεσολάβηση με τη συμμετοχή δικαστικού λειτουργού και την παρουσία δικηγόρων, η αναβάθμιση των ενόρκων βεβαιώσεων, η εισαγωγή μηχανισμού φιλτραρίσματος των υποθέσεων ιδιαίτερα στα Ανώτατα Δικαστήρια, ώστε να περιοριστεί η καταχρηστική άσκηση δικονομικών δικαιωμάτων, με προφανώς αβάσιμες προσφυγές, αγωγές ή ένδικα μέσα που δημιουργούν υπερφόρτωση των πινακίων των δικαστηρίων και υπερβολικές καθυστερήσεις στην απονομή της δικαιοσύνης για τις οποίες υπάρχουν επανειλημμένες καταδίκες της χώρας μας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ).

Πηγή: «Τα Νέα», 02/05/2018

Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος

Γιώργος Τσεμπελής, καθηγητής της Πολιτικής Επιστήμης, κάτοχος της έδρας Anatol Rapoport στο Πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν (ΗΠΑ)

Σε μια προσπάθεια διάγνωσης των προβλημάτων της μεταπολιτευτικής δημοκρατίας προστίθεται και το ότι οι εκλογές πραγματοποιούνται συχνότερα από τετραετία - με αποκορύφωμα τις εκλογές του 2015. Οι

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η Θεσμική Θωράκιση της Δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Σύνταγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

προτάσεις για την απάλειψη της παθογένειας περιλαμβάνουν συνήθως τον καθορισμό του χρόνου των εκλογών από το Σύνταγμα (ανά τετραετία, όπως οι αμερικανικές εκλογές). Πρόσφατα το Κίνημα Αλλαγής πρότεινε μια πιο μετριοπαθή εκδοχή, όπου δεν θα είναι αδύνατες οι έκτακτες εκλογές (όπως στις προηγούμενες προτάσεις), ούτε στη δικαιοδοσία του πρωθυπουργού (όπως σχεδόν σε όλες τις κοινοβουλευτικές δημοκρατίες), αλλά θα μπορούν να αποφασιστούν από μια ενισχυμένη πλειοψηφία της Βουλής. Το φάρμακο σε αυτές τις προτάσεις μοιάζει να γιαιτρεύει το πρόβλημα (μάλιστα υιοθετήθηκε στην Αγγλία από την κυβέρνηση συνασπισμού το 2011, κατόπιν επιμονής των Φιλελευθέρων).

Αυτό που παραβλέπουν οι παραπάνω προτάσεις είναι ότι οι θεσμοί δεν έχουν μόνο άμεσες, αλλά και έμμεσες συνέπειες. Χρειάζεται ενδελεχής μελέτη για να εντοπίσουμε τις μεν και τις δε, και σοβαρή αποτίμηση για να καταλάβουμε ποιες είναι σημαντικότερες.

Ας αρχίσουμε από το θέμα των εκλογών σε τακτά χρονικά διαστήματα που εφαρμόζεται στις προεδρικές δημοκρατίες. Ο τυπικός ορισμός της προεδρικής δημοκρατίας είναι ότι ο Πρόεδρος εκλέγεται από τον λαό ξεχωριστά και η εκτελεστική εξουσία είναι πολιτικά ανεξάρτητη από τη νομοθετική - έτσι ο Πρόεδρος δεν μπορεί να διαλύσει τη Βουλή, ούτε η Βουλή να αντικαταστήσει τον Πρόεδρο (πλην παραβιάσεων του ποινικού νόμου). Αντίθετα, στην κοινοβουλευτική δημοκρατία, η εκτελεστική εξουσία προέρχεται από τη Βουλή (δεν υπάρχει ανεξάρτητη εκλογή) ενώ εκτελεστική και νομοθετική εξουσία συμπλέουν πολιτικά, γιατί σε περίπτωση διαφωνίας η μία μπορεί να ανακαλέσει την άλλη (είτε η κυβέρνηση να διαλύσει τη Βουλή είτε η Βουλή να καταψηφίσει την κυβέρνηση) και ο λαός να κληθεί να την επιλύσει (εκλογές). Ο σταθερός χρόνος διαφορετικών εκλογών είναι ταυτόσημος (προέρχεται από και καθορίζει) την πολιτική ανεξαρτησία των δύο κλάδων (εκτελεστικού και νομοθετικού). Αντίθετα, η πολιτική σύμπλευση νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας στον κοινοβουλευτισμό εξασφαλίζεται με την προκήρυξη εκλογών, όποτε υπάρχουν σημαντικές διαφωνίες μεταξύ τους*.

Με βάση την παραπάνω ανάλυση, το κύριο πλεονέκτημα του προεδρικού συστήματος είναι οι εκλογές σε τακτά διαστήματα, ενώ το κύριο πλεονέκτημα του κοινοβουλευτικού είναι η εξασφάλιση σύμπνοιας μεταξύ εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας, διά των εκλογών. Τα δύο πλεονεκτήματα είναι λογικά ασυμβίβαστα. Με άλλα λόγια, η νομοθετική και η εκτελεστική εξουσία ή θα συνεργάζονται (κοινοβουλευτισμός) ή θα είναι ανεξάρτητες (προεδρικό σύστημα). Δεν μπορούμε να δημιουργήσουμε ένα σύστημα που να έχει και τα δύο πλεονεκτήματα.

Υπάρχουν όμως και άλλες συνέπειες αυτού του διαχωρισμού. Για να λειτουργήσει το προεδρικό σύστημα ακόμα και στην περίπτωση που ο Πρόεδρος προέρχεται από ένα κόμμα διαφορετικό από την κοινοβουλευτική πλειοψηφία, πρέπει να βρεθούν σημεία σύγκλισης και να δημιουργηθούν συμμαχίες (διαφορετικές, ανάλογα με το επικείμενο πρόβλημα). Όταν αυτές οι συμμαχίες είναι αδύνατες, το προεδρικό σύστημα παραμένει νομοθετικά αδρανές. Αυτό σημαίνει ότι τα

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η Θεσμική Θωράκιση της Δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκώρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Σύνταγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

προεδρικά συστήματα έχουν κόμματα χωρίς πειθαρχία, που μπορούν να υποστηρίζουν προεδρικές πρωτοβουλίες, ανεξάρτητα από την πολιτική ταυτότητα του Προέδρου.

Από την άλλη πλευρά, στο κοινοβουλευτικό σύστημα, η σύμπνοια εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας είναι δεδομένη, πράγμα που εγγυάται την υπερψήφιση των πολιτικών που επιθυμεί η κυβέρνηση (και η κυβερνητική πλειοψηφία, μια και οι δύο ταυτίζονται πολιτικά). Η κυβέρνηση, για να μπορεί να εφαρμόσει την πολιτική της συνολικά, πρέπει να γνωρίζει πως στηρίζεται σε μια σταθερή πλειοψηφία, και βασικός τρόπος εξασφάλισης αυτής της πεποίθησης είναι η δυνατότητα του πρωθυπουργού να θέτει θέμα εμπιστοσύνης και να καταναγκάζει τους βουλευτές που υποστηρίζουν την κυβέρνηση (ανεξαρτήτως εάν ανήκουν στο δικό του κόμμα ή όχι) να ψηφίζουν τα νομοθετήματα που εισηγείται στη Βουλή. Αυτό σημαίνει ισχυρά και πειθαρχημένα κόμματα.

Ο διαχωρισμός πειθαρχημένων κομμάτων στον κοινοβουλευτισμό και ασθενών κομμάτων σε προεδρικά καθεστώτα επιβεβαιώνεται από εμπειρικές αναλύσεις. Έχει ενδιαφέρον ότι η πολιτική επιστήμη αποδίδει αυτή τη διαφορά στην ψήφο εμπιστοσύνης, δηλαδή τη δυνατότητα του πρωθυπουργού να διαλύει τη Βουλή, αν δεν μπορεί να υλοποιήσει τη νομοθετική του ατζέντα. Αυτή η δυνατότητα διάλυσης είναι η αιτία τόσο της χρονικής αστάθειας των εκλογών όσο και της κομματικής πειθαρχίας των κομμάτων. Δεν μπορεί κανείς να καταργήσει τη μία χωρίς την άλλη. Τι θα γινόταν αν ο πρωθυπουργός αδυνατούσε να εκβιάσει την πειθαρχία του κυβερνητικού συνασπισμού σε μια κοινοβουλευτική δημοκρατία; Θα βρισκόμασταν σε μια κατάσταση παραλυσίας, όπου η κυβέρνηση ούτε κυβερνά (γιατί πρακτικά ο πρωθυπουργός δεν υποστηρίζεται από μια πλειοψηφία) ούτε αλλάζει (γιατί δεν μπορεί να διαλύσει τη Βουλή).

Το παράδειγμα της Δυτικής Γερμανίας το 1972 είναι διδακτικό. Ο Βίλι Μπραντ βρισκόταν μπροστά σε ένα διχασμένο Κοινοβούλιο (αποσκιρτήσεις από την πλευρά των Φιλελευθέρων τον άφησαν με 248 ψήφους σε κυβέρνηση και αντιπολίτευση), όπου δεν υπερψηφίζονταν ούτε προϋπολογισμός ούτε Οσπολιτικό. Ο Μπραντ ζήτησε ψήφο εμπιστοσύνης και για να σιγουρευτεί πως θα τη χάσει ζήτησε από όσους υπουργούς ήταν μέλη του Κοινοβουλίου να μη συμμετάσχουν στην ψηφοφορία. Μόλις έχασε, ζήτησε από τον Πρόεδρο προκήρυξη εκλογών που τις κέρδισε πανηγυρικά (η μόνη φορά στην ιστορία της Γερμανίας που το SPD βγήκε πρώτο κόμμα).

Γυρίζω στην αρχική τοποθέτηση: οι προτάσεις για θεσμικές αλλαγές στο Σύνταγμα χρειάζονται ενδελεχή ανάλυση, όχι συναισθηματισμούς. Διότι μπορεί να επιθυμούμε να αραιώσουμε τη συχνότητα των εκλογών, αλλά αν εξασθενίσουμε τη δύναμη του πρωθυπουργού να διαλύει τη Βουλή η συνέπεια θα είναι ένα αναποτελεσματικό πολιτικό σύστημα.

Πηγή: «Το Βήμα», 01/04/2018

Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;

Γιώργος Τσεμπελής, καθηγητής της Πολιτικής Επιστήμης, κάτοχος της έδρας Anatol Rapoport στο Πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν (ΗΠΑ)

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η θεσμική θωράκιση της δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

Σύμφωνα με το άρθρο 110 υπάρχουν δύο διαφορετικές διαδικασίες για την αναθεώρηση του Συντάγματος. Και οι δύο προϋποθέτουν τη συμμετοχή δύο διαδοχικών συνθέσεων της Βουλής (άρα και την ολοκλήρωση της διαδικασίας μετά από εκλογές). Οι διαδικασίες είναι οι εξής:

1. Η απόφαση λαμβάνεται από την παρούσα Βουλή με πλειοψηφία 3/5 και η Βουλή που προκύπτει μετά τις εκλογές κάνει τις αναθεωρήσεις των άρθρων με απλή πλειοψηφία (άρθρο 110, παρ. 2-3).

2. Η απόφαση λαμβάνεται από την παρούσα Βουλή με απλή πλειοψηφία, οπότε η επόμενη «κατά την πρώτη σύνοδό της μπορεί να αποφασίσει σχετικά με τις αναθεωρητέες διατάξεις με την πλειοψηφία των τριών πέμπτων του όλου αριθμού των μελών της» (άρθρο 110, παρ. 4).

Στο πρόσφατο παρελθόν, ο κ. Μητσοτάκης («Καθημερινή», 3.1.2016) και πρόσφατα ο κ. Θεοδωράκης πρότειναν να ακολουθηθεί η πρώτη διαδικασία, με ενισχυμένη πλειοψηφία στην πρώτη Βουλή και απλή στη δεύτερη. Εχω αντιτάξει

(<http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=769309#.Vp4nIMbcawo.email>) ότι μια τέτοια διαδικασία (παρ' ότι όχι απλώς επιτρέπεται, αλλά και προτάσσεται από το Σύνταγμα) είναι απαράδεκτη, γιατί επιτρέπει στην απλή πλειοψηφία της επόμενης Βουλής να επιλέξει εν λευκώ τα άρθρα της αρεσκείας της και άρα δεν δημιουργεί έναν καταστατικό χάρτη σεβαστό από τους πολίτες. Κατά συνέπεια δεν πρέπει να ακολουθείται. Τούτου δεδομένου, οποιοδήποτε κόμμα είναι κρίσιμο για τη διασφάλιση της ενισχυμένης πλειοψηφίας στην πρώτη Βουλή, θα προασπίσει καλύτερα και τα δικά του συμφέροντα και τα συμφέροντα ολόκληρου του ελληνικού λαού αν εμποδίσει τη δημιουργία ενισχυμένης πλειοψηφίας στην πρώτη Βουλή, γιατί αυτή αποτελεί λευκή επιταγή στην απλή πλειοψηφία στον δεύτερο γύρο να συμπεριλάβει μόνο τα άρθρα της αρεσκείας της. Για γίνω ακόμα πιο σαφής: ακόμα κι αν η παρούσα κυβέρνηση είχε πλειοψηφία 181 εδρών, και πάλι δεν θα ήταν προς το συμφέρον της να δώσει όλες της τις ψήφους στον πρώτο γύρο.

Ετσι θα προφυλασσόταν από κάποιο εκλογικό απρόοπτο. Ομως το πιο σημαντικό είναι ότι αυτή η επιλογή θα επέβαλλε τη δημιουργία συναίνεσης στον δεύτερο γύρο της διαδικασίας.

Αφού λοιπόν, όπως είδαμε, η διαδικασία του άρθρου 110, παρ. 4 είναι η προσφορότερη και για κομματικά συμφέροντα και για εθνικούς λόγους, ας περάσουμε στη δεύτερη ερώτηση: Είναι καλύτερο (και για ποιον) να αρχίσουν οι διαδικασίες από την παρούσα Βουλή και να ολοκληρωθούν στην επόμενη ή να αρχίσουν από την επόμενη και να ολοκληρωθούν στη μεθεπόμενη; Για να απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα, πρέπει να σχηματίσουμε μια εικόνα για τις επόμενες δύο συνθέσεις της Βουλής. Μοναδικό δεδομένο για μια τέτοια ανάλυση είναι το εκλογικό σύστημα των επόμενων και μεθεπόμενων εκλογών. Είναι απόλυτα βέβαιο ότι οι επόμενες εκλογές θα γίνουν με το τρέχον εκλογικό σύστημα, και εξαιρετικά πιθανό (εκτός αν υπάρξει πλειοψηφία 2/3 στην επόμενη Βουλή) ότι οι μεθεπόμενες εκλογές θα γίνουν με απλή αναλογική.

Στο προηγούμενο άρθρο («Το Βήμα», 15.4.2018) ανέλυσα τις πιθανότητες να υπάρξει αυτοδύναμη κυβέρνηση και πλειοψηφία 3/5

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η Θεσμική Θωράκιση της δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Σύνταγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

στην επόμενη Βουλή. Οι εκλογές με απλή αναλογική θα οδηγήσουν σε έναν κατακερματισμό πολιτικών δυνάμεων και στη μεγάλη δυσκολία όχι ενισχυμένης αλλά ούτε και απλής πλειοψηφίας στη μεθεπόμενη.

Με βάση την παραπάνω ανάλυση, η αποφασιστική Βουλή θα είναι πάντα η δεύτερη, και το ερώτημα είναι αν οι διαδικασίες που θα ακολουθηθούν θα αναδείξουν την επόμενη Βουλή αποφασιστική ή όχι. Αν η διαδικασία αρχίσει από την παρούσα Βουλή, η αποφασιστική θα είναι η επόμενη, αν όχι, το πρόβλημα θα μετατεθεί στις ελληνικές καλένδες, γιατί ποιος θα ήθελε να αναμείξει τη μεθεπόμενη Βουλή σε συνταγματικές διαδικασίες;

Την απάντηση στο ερώτημα αν η διαδικασία θα αρχίσει από την τρέχουσα Βουλή μπορεί να τη δώσει μόνο η κυβέρνηση. Θα αρχίσει η κυβέρνηση τη διαδικασία αναθεώρησης, δίνοντας (κατά πάσα βεβαιότητα) τη δυνατότητα στην αξιωματική αντιπολίτευση να παίξει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία αλλαγής των θεσμών; Όπως την περιέγραψα, η θεσμική διαδικασία δείχνει ότι οι εσω-αντιπολιτευτικές συγκρούσεις είναι περιττές. Είναι προφανές ότι δεν πρέπει να δοθεί εν λευκώ δυνατότητα στην επόμενη πλειοψηφία να κάνει το Σύνταγμα που θα επιλέξει, άρα, για λόγους εθνικούς, δεν πρέπει να υπάρξει ενισχυμένη πλειοψηφία επί του θέματος στην παρούσα Βουλή.

Αφού λοιπόν δεν θα υπάρξει (και ούτε πρέπει να υπάρξει) υποστήριξη κυβερνητικών πρωτοβουλιών από την αντιπολίτευση, πρέπει αυτή η στάση να βασιστεί στα θεσμικά μαθηματικά που έδειξα (αναθεώρηση όπου η επόμενη Βουλή είναι η σημαντική, και η διαδικασία δεν αναβάλλεται για τη μεθεπόμενη) ή σε μια στρατηγική πόλωσης όπου ο ΣΥΡΙΖΑ θεωρείται το έσχατο κακό; Κατά τη γνώμη μου η πόλωση ευνοεί πρώτα τον ΣΥΡΙΖΑ, και δευτερευόντως τη Νέα Δημοκρατία (γιατί αυξάνει τη συσπείρωσή της). Σίγουρα δεν υπηρετεί τα συμφέροντα του ελληνικού λαού. Γιατί όταν φτιάχνουμε Σύνταγμα, δεν σκεφτόμαστε τις επόμενες εκλογές, αλλά την επόμενη γενιά. Όταν έρθει η ώρα της αναθεώρησης (αν αυτή γίνει στο ορατό μέλλον και δεν εκτροχιαστεί από πολωτικές στρατηγικές), η μόνη πρόταση που μπορεί να γίνει αποδεκτή είναι τα 5+1 σημεία του Ν. Αλιβιζάτου και όχι προγραμματικές διατάξεις κομμάτων. Η πρόταση έχει δύο σημαντικά χαρακτηριστικά. Πρώτον, εκφράζει τον κοινό παρονομαστή όλων των πολιτικών δυνάμεων του συνταγματικού τόξου, άρα είναι πολιτικά δύσκολο να καταψηφιστεί. Δεύτερον, και πιο σημαντικό, δημιουργεί το πλαίσιο για αλλαγές στο μέλλον, γιατί περιέχει και αλλαγή του άρθρου 110, για το οποίο έχω πει (<http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=638048>) ότι από εκεί πρέπει να ξεκινήσουν όλα. Όταν φτάσουμε σε ψηφοφορίες, αν η απαλοιφή του κρατικού και μόνο πανεπιστημίου από το άρθρο 16 συγκεντρώνει 180 βουλευτές ευχής έργο θα ήταν η κατάργηση του αναχρονισμού.

Πηγή: «Το Βήμα», 22/04/2018

Οι τρεις προϋποθέσεις μιας συνταγματικής αναθεώρησης

Γιώργος Γεραπετρίτης, Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ

Είναι σημαντικό για το πολίτευμα να ανοίξει το κεφάλαιο της συνταγματικής αναθεώρησης. Είναι όμως πιο σημαντικό να ανοίξει με όρους που θα διασφαλίζουν μια ουσιαστική αναθεώρηση. Και τούτο

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η Θεσμική θωράκιση της δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

λαμβάνοντας ιδίως υπόψιν ότι οι τρεις έως σήμερα αναθεωρήσεις του Συντάγματος δεν εισέφεραν ένα θεσμικό μείγμα που θα έδινε πνοή στο πολίτευμα και στη χώρα. Η αναθεώρηση του 1986, σε κλίμα πολιτικού διχασμού, δημιούργησε έναν υδροκεφαλικό πλειοψηφικό κοινοβουλευτισμό, ώστε σήμερα να συζητάμε για επαναφορά ορισμένων από τις καταργηθείσες αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας· η αναθεώρηση του 2001, με εκσυγχρονιστική διάθεση και σε πνεύμα εξαιρετικά συναινετικό, δεν άφησε μείζονα παρακαταθήκη για το πολίτευμα· η αναθεώρηση του 2008, σε κλίμα αμήχανου πολιτικού καιροσκοπισμού, ξεχάστηκε πριν καν προλάβει να αφομοιωθεί. Ποιες όμως είναι οι προϋποθέσεις μιας ουσιαστικής αναθεώρησης;

Προϋπόθεση πρώτη: μια *ορθολογική* αναθεώρηση. Αυτό που πρωτίστως απαιτείται είναι μια έλλογη προσέγγιση στη διαδικασία της αναθεώρησης. Απαιτείται, πρώτα από όλα, η διαπίστωση των παθογενειών που η πολιτική πρακτική ανέδειξε σε σχέση με την εφαρμογή των συνταγματικών διατάξεων ώστε να προσδιοριστούν και οι προς αναθεώρηση διατάξεις. Οι βασικές παθογένειες του συνταγματισμού της Μεταπολίτευσης συνδέονται με την έλλειψη θεσμικών αντιβάρων, τις αντιπαραγωγικές κρατικές δομές με υπερσυγκέντρωση αρμοδιοτήτων σε κεντρικές δομές του κράτους, την ανυπαρξία μηχανισμών δημοσιονομικού ελέγχου και οικονομικής ρύθμισης, την έλλειψη επαρκούς και αποτελεσματικής λογοδοσίας.

Προϋπόθεση δεύτερη: μια *διαβουλευτική* αναθεώρηση. Πρέπει οι πολιτικές δυνάμεις που συμμετέχουν στη διαδικασία, καθώς και οι εκπρόσωποι της επιστήμης που συμβάλλουν στον διάλογο, να θέτουν τις προτάσεις τους αλλά να είναι έτοιμοι να δεχθούν και τις προτάσεις των άλλων με γνώμονα τον ορθό λόγο και το μακροσκοπικό δημόσιο συμφέρον. Η αναθεώρηση δεν πρέπει να χυθεί στον μύλο της πολιτικής δημαγωγίας. Αφορά την παρούσα και τις επόμενες γενιές και είναι, συνεπώς, ολέθριο να υποτάσσεται σε μικροπολιτικές σκοπιμότητες, προβάλλοντας ένα πρότυπο ανέξοδης ευτυχίας αντί να θέσει ένα νέο δυναμικό θεσμικό υπόδειγμα. Τυχόν υπερεκτίμηση του ιδεολογικού συμβολισμού του Συντάγματος με διατάξεις-ευχολόγια θα υποβαθμίσει την κανονιστική πρόσληψη και δύναμή του, αφού το Σύνταγμα από μόνο του δεν συνιστά συνθήκη ευημερίας των πολιτών και, άρα, θεσμική πανάκεια. Η στείρα και ιδεοληπτική εμμονή θα σημάνει μια ακόμη χαμένη ευκαιρία.

Προϋπόθεση τρίτη: μια *γενναία* αναθεώρηση. Απαιτείται ενίσχυση της κοινοβουλευτικής λειτουργίας του πολιτεύματος, ώστε η Βουλή να καταστεί φορέας ουσιαστικού ελέγχου έναντι της κυβέρνησης και να βελτιωθεί η ποιότητα του νομοθετικού έργου. Απαιτείται εδραίωση της πολιτικής κανονικότητας με κατάργηση των λόγων διάλυσης της Βουλής για προφανή πολιτική σκοπιμότητα και με παγιοποίηση αρχών εκλογικού συστήματος που θα διασφαλίζει την κυβερνησιμότητα. Απαιτείται, αποκατάσταση της λειτουργικής ισορροπίας των κρατικών οργάνων, με σύμμετρη ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του Προέδρου της Δημοκρατίας, με ισχυροποίηση της τοπικής αυτοδιοίκησης, ώστε ουσιαστικές αρμοδιότητες να ασκούνται όσο το δυνατόν κοντύτερα στον πολίτη, οι σχετικοί πόροι να περιέρχονται απευθείας στους δήμους

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η Θεσμική Θωράκιση της δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

και τις περιφέρειες και να υφίσταται ουσιαστική λογοδοσία και έλεγχος, με περαιτέρω εγγυήσεις ανεξαρτησίας των δικαστών και των μελών των ανεξαρτήτων Αρχών έναντι της κυβέρνησης, με αναβάθμιση της αξιοκρατίας και της διαφάνειας στη Δημόσια Διοίκηση, με συρρίκνωση των πολιτικών προνομίων για βουλευτές και υπουργούς. Απαιτείται διασφάλιση της χρηστής δημοσιονομικής λειτουργίας, με την εισαγωγή δημοσιονομικών κανόνων σε όλα τα επίπεδα κρατικής οργάνωσης για ισοσκελισμένους προϋπολογισμούς και περιορισμένο δανεισμό. Απαιτείται, τέλος, η διαμόρφωση συνθηκών ασφάλειας του φορολογικού και επενδυτικού περιβάλλοντος και η ενίσχυση της υψηλού επιπέδου και ανταγωνιστικής ανώτατης εκπαίδευσης.

Η ευθύνη του πολιτικού προσωπικού της χώρας, το οποίο δεν έχει καταφέρει μεταπολιτευτικά να προβεί σε απαιτούμενη αυτοδιόρθωση, ακόμη και όταν δεν απαιτείτο συνταγματική αναθεώρηση, είναι σήμερα, λόγω και της προϊούσας απώλειας της εμπιστοσύνης των πολιτών απέναντι στους θεσμούς, ιστορική. Έστω και αν φαίνεται ότι σήμερα ελλείπουν οι πολιτικές προϋποθέσεις για μια μεγάλη αναθεώρηση, υπάρχουν βασικά σημεία τα οποία έχουν ήδη αναδειχθεί στον αναθεωρητικό διάλογο και στα οποία είναι αδύνατον να μη συμφωνεί κάποιος. Στη βάση αυτή θα πρέπει να χτιστεί μια ουσιαστική αναθεώρηση με χαρακτήρα ορθολογικό, διαβουλευτικό και γενναίο, χωρίς στείρα πολιτική πλειοδοσία, αλλά με πλεόνασμα ουσίας.

Πηγή: «Τα Νέα», 28/03/2018

Σύνταγμα & δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση

Κώστας Μποτόπουλος, Συνταγματολόγος

Το βασικό παράδοξο στη σχέση μεταξύ Συντάγματος και δικαστικής εξουσίας συνίσταται στο εξής: ενώ οι σχετικές διατάξεις ρυθμίζουν μια κρισιμότατη πολιτειακή Αρχή και άρα βρίσκονται στον πυρήνα της συνταγματικής τάξης, τα θεμελιώδη ζητήματα που αφορούν την ορθή απονομή της δικαιοσύνης δεν μπορούν να λυθούν διά της συνταγματικής οδού. Αν προστεθεί ότι το περί δικαστικής εξουσίας τμήμα του ισχύοντος ελληνικού Συντάγματος (άρθρα 87 έως και 100 Α) υπέστη ευρύτατες αλλαγές με την αναθεώρηση του 2001, χωρίς ωστόσο, για να το πούμε κομπάζ, η λειτουργία της ελληνικής Δικαιοσύνης να βελτιωθεί, τότε το παράδοξο μεγεθύνεται. Ομως και η απραξία δεν δικαιολογείται, ειδικά στη σημερινή συγκυρία, κατά την οποία η Δικαιοσύνη βρίσκεται, εκούσα άκουσα, στο επίκεντρο.

Α. Σχετικά με τις δύο μείζονες προϋποθέσεις ορθής απονομής δικαιοσύνης, ο συνταγματικός νομοθέτης φοβούμαι ότι πρέπει να παραδεχθεί ότι δεν μπορεί να κάνει τίποτα. Ο λόγος φυσικά για την καθυστέρηση στη λήψη αποφάσεων, που αποτελεί - μακράν - τη μεγαλύτερη πληγή στο δικαιοδοτικό μας σύστημα, και για την ουσιαστική ανεξαρτησία της δικαστικής από τις άλλες εξουσίες.

Η διάκριση των εξουσιών ενυπάρχει ως αρχή στο ελληνικό Σύνταγμα (άρθρο 26), ενώ ακόμα πιο ρητά καθορίζεται η λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών (άρθρο 87). Καμία διάταξη, συνταγματική ή άλλη, δεν μπορεί ωστόσο να αποτρέψει την άσκηση έμμεσων ή άμεσων πιέσεων κυβερνητικών στελεχών σε δικαστικούς λειτουργούς και δεν είναι ικανή από μόνη της να εμποδίσει εύκαμπτους

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η Θεσμική Θωράκιση της Δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

ή έμφοβους δικαστές από το να ενδώσουν σε αυτές τις πιέσεις. Το γεγονός ότι, επί της παρούσας κυβέρνησης, τόσο η προσπάθεια χειραγώγησης της Δικαιοσύνης όσο και η όξυνση, σε δεύτερη φάση, των σχέσεων μεταξύ εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας πήραν πρωτοφανείς διαστάσεις, δεν αλλάζει το βασικό αυτό δεδομένο: η ουσιαστική ανεξαρτησία κατακτάται - ή απόλλυται - εν τοις πράγμασι, δεν κερδίζεται ακόμα και με την αρτιότερη συνταγματική κατάσταση. Το ίδιο ισχύει και για την καθυστέρηση που, στην Ελλάδα, φτάνει συχνά στα όρια της αρνησιδικίας, δηλαδή της μη απονομής δικαιοσύνης. Σε επίπεδο αρχών συνταγματικής περιωπής, η λύση δεν βρίσκεται, κατά τη γνώμη μου, ούτε στην περιστολή της δικαστικής προστασίας ούτε στην περικοπή των πολλαπλών σταδίων κρίσης ούτε στην αναδιαμόρφωση της δικαστικής ύλης: η αναθεώρηση των άρθρων 94 και 95, το 2001, παρέχει ένα ικανοποιητικό πλαίσιο. Κατά τα άλλα, δεν ανήκει, αλλά και δεν αρμόζει, στο Σύνταγμα να ορίσει ότι οι απλές υποθέσεις πρέπει να εκκαθαρίζονται άμεσα και οι όχι ιδιαίτερα περίπλοκες τάχιστα, ότι οι πολλαπλές αναβολές είναι απαράδεκτες, ότι δεν νοείται σύγχρονο κράτος στο οποίο το διάστημα μεταξύ της λήψης της απόφασης και της «καθαρογραφής» της να μετριέται σε μήνες - για όλα αυτά οφείλουν να μεριμνούν η πολιτεία (υλικοτεχνική υποδομή), η δικαστική ηγεσία (πειθαρχικός έλεγχος) και το φιλότιμο του κάθε δικαστή. Για την κατηγορία αυτή ζητημάτων θα ήταν πάντως χρήσιμη η παρέμβαση του απλού νομοθέτη, έστω και υπό τη μορφή κατευθυντήριων γραμμών - ιδέες υπάρχουν, αλλά απαιτούν ειδικές αναλύσεις.

B. Με τα δύο «σταυρικά» ζητήματα της Δικαιοσύνης εκτός συνταγματικής «αρμοδιότητας», την πρωτοκαθεδρία στην αναθεωρητική συζήτηση παίρνουν οργανωτικής φύσης ζητήματα. Με προεξάρχοντα δύο: τον τρόπο επιλογής των ηγεσιών των ανώτατων δικαστηρίων και την εκδίκαση των μισθολογικών, και γενικά οικονομικών, διαφορών των δικαστών. Στα θέματα αυτά θα έλεγα ότι η ισχύουσα κατάσταση δεν είναι ικανοποιητική, αλλά δεν πρέπει να περιμένουμε πολλά από οποιεσδήποτε νέες λύσεις.

Η προβλεπόμενη στο άρθρο 90 παρ. 5 του Συντάγματος επιλογή των προέδρων και των αντιπροέδρων των τριών ανώτατων δικαστηρίων από το Υπουργικό Συμβούλιο, δηλαδή από την κυβέρνηση, δεν συνιστά ελληνική πρωτοτυπία. Η υποψία εγγενούς εξάρτησης του διοριζομένου από το όργανο που τον διόρισε θα έπρεπε κανονικά να εξουδετερώνεται από μια απλή αρχή, την οποία μου είχε εκμυστηρευτεί και είχε εφαρμόσει ο πατέρας μου (πρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας από το 1988 ως το 1999): από την πρώτη στιγμή που επιλέγεται ο νέος πρόεδρος, όχι μόνο ξεχνά ποιος τον επέλεξε, αλλά και φροντίζει να το κάνει πράξη μέσω της προσωπικής του συμπεριφοράς και των αποφάσεων του δικαστηρίου του. Καταλαβαίνω όμως ότι μια τέτοια ηθική στάση δεν είναι δυνατό, ιδίως στην εποχή μας, να αναμένεται ως κάτι το σύνηθες.

Κατά την αναθεώρηση του 2001 προστέθηκε η μνεία για ανώτατο όριο παραμονής (4 χρόνια) του επιλεγόμενου από το Υπουργικό Συμβούλιο προέδρου. Δίκοπο μαχαίρι: μειώθηκε η περίοδος (δικαστικής) «επιρροής», αλλά αυξήθηκαν τα (κυβερνητικά) περιθώρια επιλογών, ενώ και δεν υπάρχει άλλο σύστημα διεθνώς που να θέτει τέτοιο όριο τερματισμού καριέρας. Αν μπορεί να βελτιωθεί κάπως το σύστημα είναι πιστεύω, με τον συνδυασμό δύο στοιχείων: όχι απεριόριστη κρίση του αποφασίζοντος οργάνου και στάθμιση - απόφαση από συλλογικό

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η Θεσμική Θωράκιση της Δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Σύνταγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

όργανο εκτός εκτελεστικής εξουσίας. Άρα όχι ανάθεση στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας ούτε στο Υπουργικό Συμβούλιο, αλλά τελική επιλογή από κάποιο ad hoc όργανο (βουλευτές, δικαστές, πανεπιστημιακοί, εκπρόσωποι δικηγορικών συλλόγων) στη βάση κλειστής λίστας υποψηφίων που θα καταρτίζουν τα ίδια τα δικαστήρια. Με επίγνωση και πάλι ότι ο άνθρωπος δικαιώνει το σύστημα και όχι το σύστημα τον άνθρωπο.

Για το «Μισθοδικείο» που εισήχθη με την αναθεώρηση του 2001 (άρθρο 88 παρ. 2 με παραπομπή στο άρθρο 99) αρκεί να πούμε το εξής: απόλυτο αδιέξοδο. Μια ιδέα που έμοιαζε καλή - τα οικονομικά των δικαστών να κρίνονται από ειδικό δικαστήριο στο οποίο δεν πλειοψηφούν οι δικαστές - αποδείχθηκε σαθρή, αφού από «δικαστήριο» έγινε, ή έδωσε την εντύπωση ότι έγινε, συντεχνιακό όργανο. Τουλάχιστον όταν οι δικαστές αποφασίζουν για τους δικαστές, δεν κρύβονται πίσω από τη νομιμοποίηση ενός ειδικού οργάνου.

Γ. Μένει το μείζον ζήτημα του ελέγχου συνταγματικότητας των νόμων. Εχω εκφράσει πολλές φορές την άποψή μου: η «εποχή του Μνημονίου» και η ανάγκη για πολλές, συνδεδεμένες μεταξύ τους και επί της αρχής αποφάνσεις κατέδειξαν τα όρια του διάχυτου ελέγχου. Χρειάζεται τα ζητήματα συνταγματικότητας να κρίνονται γρήγορα, συνολικά και μεμιάς. Η καλύτερη ιδέα θα ήταν ίσως, αντί για τη δημιουργία νέου Συνταγματικού Δικαστηρίου, με τα γνωστά προβλήματα διορισμού των μελών του και επιρροής τους από την κυβέρνηση, να γενικευθεί η υποχρέωση της εισαχθείσας στο άρθρο 100 (παρ. 5) διάταξης περί παραπομπής ζητημάτων συνταγματικότητας στις ολομέλειες των ανώτατων δικαστηρίων, όχι μόνο πλέον από τα τμήματα των δικαστηρίων αυτών, αλλά από όλα τα δικαστήρια της χώρας. Και πάλι όμως: σημασία έχουν οι ίδιες οι αποφάσεις, δηλαδή η κατάρτιση και το φρόνημα των δικαστών, όχι οι σχηματισμοί που τις παίρνουν.

Πηγή: «Τα Νέα», 05-06/05/2018

Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;

Γιώργος Σιακαντάρης, πρώην επιστημονικός διευθυντής ΙΣΤΑΜΕ

Ο κ. Τσίπρας αναφέρεται συνεχώς στην ανάγκη μιας «ουσιαστικής και προοδευτικής συνταγματικής αναθεώρησης». Ζητά ένα προοδευτικό Σύνταγμα. Δεν θα ασχοληθώ με συγκεκριμένες προτάσεις που κατατίθενται για τη συνταγματική αναθεώρηση. Δεν είμαι εξάλλου ειδικός. Αρκούμαι στο να πληροφορήσω τον αναγνώστη για δύο εξαιρετικά, επί του θέματος, άρθρα του Θανάση Διαμαντόπουλου και του Ξενοφώντα Κοντιάδη που δημοσιεύθηκαν στα «Νέα» (2.4.2018). Εκεί ο πρώτος κάνει έκκληση «για περισσότερη συνταγματική αυτοσυγκράτηση και λιγότερη συνταγματική ευρεσιτεχνία» και ο δεύτερος αναφέρεται στον κίνδυνο επιλογών «συνταγματικού λαϊκισμού».

Θα μείνω μόνο στις αναφορές του Πρωθυπουργού για προοδευτικό Σύνταγμα. Αν ήταν αυτές οι αναφορές κάποια κουτοπονηριά για να «εγκλωβίσει» το Κίνημα Αλλαγής, θα ήταν συγγνωστή η πράξη του. Ας προσέξουν στο Κίνημα. Επίσης θα ήμουν έτοιμος να τον πιστέψω, αν αντί να μας λέει ότι το κόμμα του σοσιαλδημοκρατικοποιείται και ότι δεν αμφισβητεί την αστική φιλελεύθερη δημοκρατία, μας έλεγε ότι

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η θεσμική θωράκιση της δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Σύνταγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

συνεχίζει να αμφισβητεί τη φιλελεύθερη δημοκρατία, όπως κάνουν πολλοί διανοούμενοι της Νέας Αριστεράς στην Ευρώπη και πολλά ριζοσπαστικά κόμματα στη Λατινική Αμερική. Αν πάλι η άποψη αυτή ήταν έκφραση άγνοιας για το πώς διαμορφώνονται τα συντάγματα στις φιλελεύθερες αστικές δημοκρατίες, πάλι θα έπρεπε να είμαστε επιεικείς στις «λειψές» διανοητικές του αποσκευές. Δυστυχώς, εκτός από καιροσκοπισμό, ψέμα και άγνοια, αυτή του η θέση εκφράζει κάτι πολύ πιο επικίνδυνο.

Η άποψη που θέλει το Σύνταγμα να λαμβάνει θέση υπέρ του ενός ή του άλλου ηθικού, πολιτικού και θρησκευτικού δόγματος αποτελεί κίνηση εχθρική προς τον βαθύτερο αξιακό κόσμο της φιλελεύθερης αστικής δημοκρατίας. Δικαιούται βεβαίως κάποιος να ζητά κάτι τέτοιο, αλλά δεν δικαιούται την ίδια στιγμή να αυτοπροσδιορίζεται ως σοσιαλδημοκράτης ή κεντροαριστερός. Αυτή και μόνο η αναφορά του Πρωθυπουργού σε Σύνταγμα με συγκεκριμένο «ιδεολογικό» πρόσημο προδίδει ποιος και τι πραγματικά εξακολουθεί να είναι. Φαντάζεστε τον Μιτεράν να ζητούσε ένα σοσιαλιστικό σύνταγμα, τον Μπραντ ένα σοσιαλδημοκρατικό, τη Θάτσερ ένα νεοφιλελεύθερο και τη Μέρκελ ένα χριστιανοδημοκρατικό; Θα έπρεπε να σβήσουμε από το βιογραφικό τους τη φράση «δημοκρατικοί ηγέτες».

Διαφορετικά γιατί δεν δικαιούται η εκκλησιαστική μας ιεραρχία να ζητά ένα «χριστιανοορθόδοξο» Σύνταγμα; Μόνο ο Στάλιν μιλούσε για σοσιαλιστικό σύνταγμα, αλλά αυτός από ό,τι είναι παγκοίμως παραδεκτό (ή μήπως όχι;) δεν κυβερνούσε σε μια αστική φιλελεύθερη δημοκρατία, αλλά σε ένα καθεστώς που ο ίδιος και οι άνθρωποί του είχαν «και την κυβέρνηση και την εξουσία». Κυβερνούσαν σε μια δικτατορία του προλεταριάτου που λέει και το ΚΚΕ.

Οχι, δεν είμαι αφελής. Σε ταξικές και άνισες κοινωνίες - και μέχρι σήμερα μόνο τέτοιες γνωρίζουμε - δεν υπάρχει ουδετερότητα στη διαχείριση του κοινωνικού ζητήματος. Εδώ ο Πρωθυπουργός έχει δίκιο. Δεν υπάρχουν ουδέτερα συντάγματα. Το ζητούμενο όμως είναι το πώς τα συντάγματα μπορούν να προστατεύουν και να θωρακίζουν τις ελευθερίες όλων των πολιτών - πλειοψηφιών και μειοψηφιών - από την ίδια την εξουσία. Αν αυτά έχουν συγκεκριμένο «ιδεολογικό» ή «θρησκευτικό» πρόσημο, τότε δεν υπάρχουν εγγυήσεις για τα δικαιώματα των μειοψηφιών. Ο Τζον Ρολς υποστήριζε ότι η Δικαιοσύνη θα πρέπει να είναι διαμορφωμένη με τέτοιο τρόπο ώστε «να μπορεί να κερδίσει την επάλληλη συναίνεση των εύλογων, φιλοσοφικών και ηθικών δογμάτων» («Ο πολιτικός φιλελευθερισμός», μετάφραση Σπύρος Μαρκέτος, Μεταίχμιο, σελ. 317). Κατ' αναλογία και τα συντάγματα οφείλουν να κερδίζουν την «επάλληλη συναίνεση των εύλογων δογμάτων» που προασπίζουν είτε τις ελευθερίες είτε την ισότητα θέσεων και ευκαιριών είτε και τα δύο.

Τα συντάγματα δεν αξιολογούν όλες τις αξίες που διεκδικούν θέση σε μια κοινωνία αλλά μόνο αυτές που έχουν ενοποιητική σημασία και οι οποίες βασίζονται στις αρχές του πρακτικού λόγου. Τα συντάγματα (τα δημοκρατικά βεβαίως βεβαίως) ενδιαφέρονται για τη διαμόρφωση μιας επάλληλης συναίνεσης, τα χαρακτηριστικά της οποίας συμβάλλουν στην επίτευξη ενός «επιεικούς συστήματος συνεργασίας» (εκ νέου Ρολς). Οι ιδέες της κοινωνικής συνεργασίας, του δημόσιου διαλόγου, της πολιτικής αντίληψης του ατόμου ως πυρήνα της κοινωνίας συνθέτουν το κατάλληλο ψηφιδωτό στο οποίο απεικονίζεται η πραγμάτωση της

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η Θεσμική Θωράκιση της δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Σύνταγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

ελευθερίας και της ισότητας, με άλλα λόγια η ιδέα της «εύτακτης κοινωνίας». Τα συντάγματα στις δημοκρατίες εγγυώνται την εύτακτη και όχι την «προοδευτική» κοινωνία. Καμία πρόοδος δεν μπορεί να υπάρξει εκεί όπου οι κοινωνίες δεν είναι «εύτακτες». Μη εύτακτες κοινωνίες ήταν η τσαρική Ρωσία το 1917 και η δημοκρατία της Βαϊμάρης το 1933. Οι συνέπειες γνωστές.

Όπως η καντιανή σκέψη δεν θεμελιώνει την ηθική στην εμπειρία, αλλά στον Λόγο και στην ελευθερία, έτσι και τα συντάγματα των φιλελεύθερων δημοκρατιών θεμελιώνονται στον λόγο περί ελευθερίας και ισότητας και όχι στα πολιτικά «δόγματα». Υποστηρίζω, μεταφέροντας στο συνταγματικό πλαίσιο, τις απόψεις του Καντ για την ηθική και του Ρολς για τη δικαιοσύνη, ότι καθήκον ενός συντάγματος σε δημοκρατική χώρα είναι η εξασφάλιση της «εύτακτης κοινωνίας». Αυτό συμβαίνει μόνο όταν το σύνταγμα μετατρέπει σε ατομικό-ηθικό και όχι πολιτικό καθήκον τη διεκδίκηση μιας κοινωνίας ίσων και ελεύθερων ανθρώπων. Σε τέτοιες συνθήκες ό,τι είναι νόμιμο δεν είναι αυτομάτως και ηθικό, αλλά αυτό που είναι ηθικό (ελευθερία και ισότητα) οφείλει να μετατραπεί σε συνταγματικά νόμιμο.

Τα συντάγματα πρέπει να αποτυπώνουν την ιδέα των πολιτών ως ελεύθερων και ίσων ατόμων, ανεξάρτητα από την ένταξή τους σε έθνη, κοινότητες, ενώσεις ή τη στήριξή τους σε συγκεκριμένα δόγματα. Τα συντάγματα στις δημοκρατίες οφείλουν να αναδεικνύουν την ηθική ως ελευθερία και όχι ως αναγκαστική δεσμευτική πράξη. Διαφορετικά μιλάμε για προοδευτικά, συντηρητικά, μαρξιστικά, ορθόδοξα χριστιανικά, καθολικά και εγώ δεν ξέρω πόσα άλλα «δογματικά» συντάγματα, αλλά όχι για συντάγματα «εύτακτων κοινωνιών».

Πηγή: «Το Βήμα», 07/04/2018

Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία

Χαράλαμπος Ανθόπουλος, Καθηγητής Δικαίου & Διοίκησης ΕΑΠ

Η διδασκαλία των Θρησκευτικών στα σχολεία αποτελεί ένα μεγάλο και δύσκολο συνταγματικό ζήτημα, η επίλυση του οποίου προϋποθέτει τη σύνθεση, δηλαδή την αμοιβαία σχετικοποίηση, μεταξύ αντικρουόμενων συνταγματικών αρχών. Από τη μια πλευρά υπάρχει το άρθρο 3 παρ. 1 Συντ. το οποίο αναγορεύει σε «επικρατούσα θρησκεία» την ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία και το άρθρο 16 παρ. 2 Συντ. που ορίζει ως σκοπό της εκπαίδευσης, μεταξύ άλλων, την «ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης» των μαθητών. Από την άλλη πλευρά υπάρχει το άρθρο 13 παρ. 1 Συντ. το οποίο κατοχυρώνει το απαραβίαστο της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης, αλλά και το ίδιο το άρθρο 16 παρ. 2 Συντ., το οποίο ορίζει ως τελικό σκοπό της εκπαίδευσης τη διάπλαση των μαθητών σε «ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες». Παρεμβάλλεται επίσης το άρθρο 2 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το οποίο κατοχυρώνει το δικαίωμα των γονέων να επιλέγουν τη θρησκευτική εκπαίδευση των παιδιών τους σύμφωνα με τις δικές τους θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις.

Η συμπλοκή των αρχών αυτών υποχρεώνει στην αναζήτηση της «μεσότητας» κατά την αριστοτελική έννοια, η οποία στη γλώσσα του

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η Θεσμική Θωράκιση της δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Σύνταγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

σύγχρονου Συνταγματικού Δικαίου ονομάζεται «πρακτική αρμονία».

Νομίζω ότι αυτή τη «μεσότητα» δεν κατάφερε να βρει η πρόσφατη απόφαση 660/2018 του ΣτΕ για τη διδασκαλία των Θρησκευτικών στα σχολεία. Και τούτο ισχύει τόσο για τη γνώμη της πλειοψηφίας όσο και για τη γνώμη της μειοψηφίας.

Σύμφωνα με την πλειοψηφία, το μάθημα των Θρησκευτικών πρέπει να αποβλέπει αποκλειστικά στην ανάπτυξη της ορθόδοξης χριστιανικής συνείδησης με τρόπο αμιγώς ομολογιακό - κατηχητικό, δηλαδή με τη διδασκαλία των δογμάτων, των αξιών και των παραδόσεων της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας. Αναγνωρίζεται βέβαια στους ετερόδοξους, αλλόθρησκους ή άθεους γονείς το δικαίωμα απαλλαγής των παιδιών τους, υπό την προϋπόθεση όμως ότι η σχετική δήλωσή τους θα είναι αξιόπιστη, καλώντας τους ουσιαστικά να αποκαλύψουν τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις.

Από την άλλη πλευρά, η μειοψηφία θεωρεί ότι ο κοινός νομοθέτης έχει ευρύτατη διακριτική ευχέρεια να διαμορφώσει την ύλη του μαθήματος των Θρησκευτικών με πολυφωνικό και αξιολογικά ουδέτερο τρόπο, ακόμη και ως αμιγώς θρησκευιολογικό μάθημα.

Κατά τη γνώμη μου, από το μάθημα των Θρησκευτικών στα ελληνικά σχολεία δεν θα έπρεπε να απουσιάζει η θεολογική - αξιολογική διάσταση, η οποία θα πρέπει φυσικά να είναι συνδεδεμένη με την Ορθοδοξία και τον Χριστιανισμό, συγχρόνως όμως θα έπρεπε να υπάρχει συμπληρωματικά και μια μη αξιολογική διάσταση, δηλαδή μια ιστορική, συγκριτική και φαινομενολογική προσέγγιση του θρησκευτικού φαινομένου. Η σχετική εύνοια προς την ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία δικαιολογείται από το γεγονός ότι αυτή αποτελεί μέρος της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς του ελληνικού λαού και έχει κυρίαρχη παρουσία στην ελληνική κοινωνία. Τούτο άλλωστε γίνεται καταρχήν δεκτό από την ισχύουσα εκπαιδευτική νομοθεσία, αλλά και από τη μειοψηφία στη ΣτΕ 660/2018.

Από την άποψη αυτή, το πρόβλημα δεν είναι τόσο τα νέα προγράμματα σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών στο δημοτικό, το γυμνάσιο και το λύκειο όσο τα περιεχόμενα των διδακτικών εγχειριδίων, τα οποία κλίνουν περισσότερο προς τη δεύτερη κατεύθυνση, δημιουργώντας συχνά μια θρησκευτική σύγχυση στους μαθητές.

Πηγή: «Το Πρώτο Θέμα», 18/04/2018

Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών

Βασιλική Χρήστου, ΔΝ, Δικηγόρος

Στις 30 Μαρτίου ο Πρόεδρος Τραμπ οριστικοποίησε το νέο ερωτηματολόγιο που πρέπει να χρησιμοποιούν οι υπηρεσίες χορήγησης visa για τις Ηνωμένες Πολιτείες. Με το νέο αυτό ερωτηματολόγιο αυξάνεται σημαντικά ο αριθμός των πληροφοριών

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η θεσμική θωράκιση της δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

που πρέπει να χορηγήσει κάποιος (σε βάθος δεκαπενταετίας), προκειμένου να εισέλθει στις Ηνωμένες Πολιτείες, κυρίως όμως ο αιτών τη visa οφείλει να δηλώσει τους λογαριασμούς που τηρεί στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, με αποτέλεσμα να είναι δυνατή η συλλογή και η αξιοποίηση πληροφοριών που έχουν αναρτηθεί στους λογαριασμούς αυτούς. Η American Civil Liberties Union (ACLU) είχε αντιδράσει με εκτενή επιστολή της ήδη στο σχέδιο του ερωτηματολογίου αυτού, επικαλούμενη παραβάσεις τόσο της δίκαιης διαδικασίας (due process), όσο και της ελευθερίας έκφρασης (First Amendment), αλλά και της ιδιωτικότητας (privacy). Με δυο λόγια η ACLU πρόβαλε τα επιχειρήματα αφενός ότι ήταν μεγάλο το εύρος των αναζητούμενων πληροφοριών, τέτοιο που ξεπερνούσε το αναγκαίο μέτρο για την εξυπηρέτηση του σκοπού της δημόσιας ασφάλειας, αλλά κι εξέθετε τους αιτούντες στον κίνδυνο να δώσουν στις αρχές ανακριβείς πληροφορίες για πράγματα που δεν θυμούνται πια, αφετέρου ότι η ενδεχόμενη αναζήτηση και αξιοποίηση πληροφοριών που κυκλοφορούν στα κοινωνικά δίκτυα από τις υπηρεσίες ασφαλείας των ΗΠΑ θα «πάγωνε» την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών στα δίκτυα αυτά («chilling effect»). Τέλος η ACLU επεσήμανε και τον κίνδυνο χρήσης απαγορευμένων κριτηρίων διάκρισης κατά τη συλλογή των δεδομένων (discriminatory profiling).

Το παραπάνω περιστατικό, σε συνδυασμό με τον σάλο που έχει προκαλέσει η υπόθεση της Cambridge Analytica, έχει φέρει στο προσκήνιο και στις Ηνωμένες Πολιτείες τη σημασία της προστασίας του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων, παρά το ότι εκεί δεν αναγνωρίζεται ένα σχετικό συνταγματικό δικαίωμα, ούτε έχει θεσπιστεί δικαίο προστασίας δεδομένων, όπως στην Ευρώπη. Και εάν η συμπεριφορική, στοχευμένη διαφήμιση και η εξόρυξη δεδομένων για εμπορικούς σκοπούς (ο αποκαλούμενος «surveillance capitalism»), το ότι δηλαδή κάποιος «βγάζει» χρήματα από την παρακολούθηση της συμπεριφοράς των χρηστών στο διαδίκτυο, δεν είχαν θίξει τις αμερικανικές ευαισθησίες, η αξιοποίηση του υλικού του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για στοχευμένη πολιτική διαφήμιση έχει χτυπήσει στη φλέβα του αμερικανικού συνταγματικού πολιτισμού.

Για πρώτη φορά διαφαίνεται με σαφήνεια ότι η επεξεργασία δεδομένων μπορεί να πλήξει την ελευθερία της έκφρασης, να αποτρέψει δηλαδή από την άσκησή της, αλλά και ότι οι αναφερόμενοι ως ενδιάμεσοι του διαδικτύου («internet intermediaries») μπορούν να επηρεάσουν την κατανομή των speech rights. Η κατανομή των speech rights, ιδίως κατά την προεκλογική περίοδο, έχει επανειλημμένα απασχολήσει το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών. Γι' αυτόν τον λόγο, όταν το 2010 με την απόφαση Citizens United το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών, αποκλίνοντας από σταθερή νομολογία του, κήρυξε αντισυνταγματική διάταξη νόμου που απαγόρευε σε ενώσεις κι εταιρείες να επιχορηγούν εκλογικά μηνύματα από τον γενικό προϋπολογισμό τους κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου, μεταξύ άλλων ο Ronald Dworkin έκανε λόγο για στρέβλωση του δημοσίου λόγου, εφόσον οι οικονομικά ισχυροί μπορούσαν να επιβάλουν προεκλογικά τις απόψεις τους και να υπονομεύσουν το μήνυμα πολιτών που ξεκινούσαν από οικονομικά μειονεκτική θέση. Μάλιστα ο προβληματισμός γύρω από τη δύναμη που έχουν συγκεντρώσει στα χέρια τους οι ενδιάμεσοι του διαδικτύου

Άρθρα

- «Δεν πρόκειται για μία νέα Komeratsu», Richard Primus
- «Είναι αναγκαία και εφικτή η συνταγματική αναθεώρηση;», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Η θεσμική θωράκιση της δικαιοσύνης», Κωνσταντίνος Μενουδάκος
- «Συνταγματική Αναθεώρηση και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης», Ιωάννης Καραβοκύρης
- «Δεύτερες σκέψεις για μία πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος», Γιώργος Τσεμπελής
- «Θεσμικά μαθηματικά II: Πώς και πότε συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Τσεμπελής
- Οι τρεις προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης, Γιώργος Γεραπετρίτης
- «Σύνταγμα και δικαστική εξουσία: μια δύσκολη σχέση», Κώστας Μποτόπουλος
- «Προοδευτικό ή εύτακτο Σύνταγμα;», Γιώργος Σιακαντάρης
- «Το Σύνταγμα και τα Θρησκευτικά στα σχολεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος
- «Όταν η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών», Βασιλική Χρήστου

και η ανάγκη ρύθμισης ολοένα και εντείνεται, ενώ πρόσφατα ο Ανώτατος Δικαστής Kennedy σε μια απόφαση που αναμένεται να σχολιαστεί πολύ (Packingham v. North Carolina, 137 S. Ct. 1730, Νοέμβριος 2017) εξομοίωσε τα κοινωνικά δίκτυα με τον δημόσιο χώρο, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι θα πρέπει να υπαχθούν και αυτά στις δεσμεύσεις της Πρώτης Τροποποίησης.

Η περίπτωση της χωρίς κριτήρια εξόρυξης δεδομένων από τα social media για τον σκοπό της χορήγησης visa προσέκρουσε στις βαθειές παραδόσεις του αμερικανικού συνταγματισμού, καθώς έγινε αντιληπτό ότι η επεξεργασία δεδομένων μπορεί να συνιστά μια μορφή παρακολούθησης που οδηγεί στην αυτολογοκρισία και στην αυθυποβολή σε συμμόρφωση, περιορίζει δηλαδή τον λόγο, προτού καν αυτός εκφραστεί (prior restraint). Πρόκειται για μια επέμβαση στην αυτονομία του ατόμου, η οποία στην Ελλάδα είχε συζητηθεί αρκετά στη βιβλιογραφία με αφορμή τη χρήση των συστημάτων βιντεοεπιτήρησης στον δημόσιο χώρο την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων. Ακόμη ανάλογη περίπτωση με την πρόσβαση στους λογαριασμούς των ατόμων στα social media από τις κρατικές αρχές αποτελεί η προ ετών εκδοθείσα Data Retention Directive, με την οποία τα κράτη μέλη είχαν αναλάβει να θεσπίσουν νομοθεσία που θα υποχρέωνε τους παρόχους τηλεπικοινωνίας να τηρούν για ορισμένο χρονικό διάστημα τα λεγόμενα εξωτερικά δεδομένα επικοινωνίας (κίνησης και θέσης), προκειμένου να τα θέτουν στη διάθεση των διωκτικών αρχών. Η Οδηγία αυτή ακυρώθηκε από το Δικαστήριο της Ένωσης με απόφαση του 2014, ως ενέχουσα υπέρμετρους περιορισμούς στο δικαίωμα στον ιδιωτικό βίο, ενώ και οι εθνικές νομοθεσίες μεταφοράς της Οδηγίας συνάντησαν προσκόμματα συνταγματικότητας στα κράτη μέλη.

Η υπόθεση του νέου ερωτηματολογίου του Προέδρου Trump καταδεικνύει, νομίζω, με ενάργεια ότι η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων και η ελευθερία της έκφρασης δεν είναι πάντοτε ανταγωνιστικές μεταξύ τους αξιώσεις. Αντίθετα η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων μπορεί να είναι απαραίτητη συνθήκη για την άσκηση της ελευθερίας έκφρασης. Κατά τη γνώμη μου η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων δικαιολογείται ηθικά από τη σκοπιά μιας αρνητικής και μιας θετικής ελευθερίας. Η θετική ελευθερία αφορά στον λεγόμενο πληροφοριακό αυτοκαθορισμό ή στην πληροφοριακή ιδιωτικότητα με σκοπό τη συμμετοχή στη δημόσια και κοινωνική σφαίρα με ελεύθερες αποφάσεις και αναδείχτηκε από την περίφημη απόφαση του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της Γερμανίας του 1984 για το εύρος των πληροφοριών που ζητούνταν τότε από ένα άλλο ερωτηματολόγιο, αυτό της απογραφής.

Η διάσταση της αρνητικής ελευθερίας, που ενδιαφέρει εδώ περισσότερο, αποτελεί την ελευθερία από παρακολούθηση και καταγραφή ακόμη και στον δημόσιο χώρο ή στο διαδίκτυο, την οποία συνοψίζω με το όρο συμπεριφορική ιδιωτικότητα. Πρόκειται για την ελευθερία του πειραματισμού σε νέες ιδέες, τρόπους έκφρασης ή τρόπους ζωής, ο οποίος έχει σημασία να λαμβάνει χώρα όχι μόνο στην ασφάλεια του σπιτιού ή του ιδιωτικού χώρου, αλλά και στην κοινωνία, ως πράξη επικοινωνίας εξ ορισμού. Το άτομο πειραματίζεται, όταν δοκιμάζει τις αντιδράσεις και τις αντοχές των άλλων στις νέες του απόψεις. Κατά κάποιον τρόπο στην ασφάλεια του σπιτιού ο

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Προγράμματα

- Ανάλυση της θεσμικής πρακτικής στη Σερβία σχετικά με τα πρότυπα που θέτει η Οδηγία 2012/29 για τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας

Εκδηλώσεις

- Παρουσίαση-συζήτηση της επετειακής επανέκδοσης του έργου του Αναστασίου-Ιωάννου Δ. Μεταξά «*Το δίκαιο της ανάγκης και η διάσταση νομολογίας ΣτΕ και Αρείου Πάγου*» στο **αμφιθέατρο της Γενναδείου Βιβλιοθήκης Cotsen Hall, Τρίτη 15 Μαΐου, 19.30.**
- «Η Δημόσια Διοίκηση μετά την κρίση», Διήμερο Συνέδριο του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου με τη Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Λευκωσίας, 3-4 Μαΐου 2018, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών

Νέες εκδόσεις

- Παρουσίαση του βιβλίου του Ξενοφώντα Κοντιάδη «*Πώς γράφεται το Σύνταγμα; Συνταγματικός σχεδιασμός και διαβουλευτική δημοκρατία*», Σειρά του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου «Δοκίμια για την πολιτική και το Σύνταγμα», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2018, 334 σελ., Γιάννης Τασόπουλος

πειραματισμός δεν είναι πραγματικός ή μένει ατελείωτος, όπως μια ιδέα που παραμένει στη σφαίρα της συνείδησης, αλλά δεν εξωτερικεύεται. Η ελευθερία του πειραματισμού λοιπόν σημαίνει ότι το υποκείμενο δεν θα υφίσταται δυσμενείς συνέπειες ούτε θα φοβάται την επέλευσή τους. Θα έλεγε κάποιος ότι η προστασία από την επεξεργασία δεδομένων ως ελευθερία από την παρακολούθηση και την καταγραφή, όχι μόνο αποτελεί συνθήκη ευνοϊκή για την ελευθερία της έκφρασης, αλλά και αποσκοπεί στο να διαφυλάξει την προφορικότητα του λόγου, έστω και πλασματικά (εφόσον πρόκειται για γραπτό λόγο) και όσο είναι δυνατόν σε μια κοινωνία, όπου οι ευκαιρίες για προφορικό λόγο είναι όλο και λιγότερες. Η προφορικότητα του λόγου έχει αξία για την ανθρώπινη αυτονομία, η οποία αξία πηγάζει και από την ελευθεριότητά του. Από αυτήν την άποψη η αξιοποίηση, άνευ ειδικών λόγων και με ειδική διαδικασία, των πληροφοριών στα κοινωνικά δίκτυα από τις κρατικές αρχές θα «παγώσει» την έκφραση και θα περιστείλει την αμεριμνησία και τον αυθορμητισμό στα δίκτυα αυτά.

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Προγράμματα

- **Ανάλυση της θεσμικής πρακτικής στη Σερβία σχετικά με τα πρότυπα που θέτει η Οδηγία 2012/29 για τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας**

Το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου υλοποιεί το Πρόγραμμα «Ανάλυση της θεσμικής πρακτικής στη Σερβία σχετικά με τα πρότυπα που θέτει η Οδηγία 2012/29 για τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας».

Το Πρόγραμμα αποσκοπεί στην αποτύπωση της πρακτικής προσέγγισης των βασικών φορέων και προσώπων που έρχονται σε επαφή με τα θύματα της εγκληματικότητας στη Σερβία (αστυνομία, υπηρεσίες υγείας και υποστήριξης θυμάτων) σε σχέση με την ταυτοποίηση, την αξιολόγηση των αναγκών και την παραπομπή των θυμάτων σε κατάλληλες υποστηρικτικές υπηρεσίες, και στην αξιολόγηση της προσέγγισης αυτής ως προς τη συμφωνία της με τα ελάχιστα πρότυπα που θέτει η Οδηγία για τα θύματα της Εγκληματικότητας. Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων, το Πρόγραμμα εστιάζει στον εντοπισμό καλών πρακτικών, αλλά και κενών ανάμεσα στη νομοθεσία και στην πρακτική της εφαρμογή και προχωρά στη διατύπωση συστάσεων για την υιοθέτηση πρακτικών, σε αρμονία με τα πρότυπα της Οδηγίας.

Το Πρόγραμμα αναμένεται να ωφελήσει τους εθνικούς φορείς χάραξης πολιτικής στη Σερβία, καθώς και τους επαγγελματίες της «πρώτης γραμμής»: αστυνομικούς και εργαζόμενους σε υπηρεσίες υγείας και υποστήριξης, οι οποίοι έρχονται αρχικά σε επαφή με τα θύματα της εγκληματικότητας.

Εκδηλώσεις

- Παρουσίαση-συζήτηση της επετειακής επανέκδοσης του έργου του Αναστασίου-Ιωάννου Δ. Μεταξά «*Το δίκαιο της ανάγκης και η διάσταση νομολογίας ΣτΕ και Αρείου Πάγου*» στο **αμφιθέατρο της Γενναδείου Βιβλιοθήκης Cotsen Hall, Τρίτη 15 Μαΐου, 19.30.**
- «*Η Δημόσια Διοίκηση μετά την κρίση*», Διήμερο Συνέδριο του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου με τη Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Λευκωσίας, 3-4 Μαΐου 2018, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών

Το Πρόγραμμα θα υλοποιηθεί σε διάστημα έξι μηνών (μεταξύ Μαΐου και Σεπτεμβρίου 2018) και χρηματοδοτείται από την Παγκόσμια Τράπεζα.

Αν ενδιαφέρεστε για συμμετοχή στο πρόγραμμα ή για περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να επικοινωνήσετε με την Εκτελεστική Διευθύντρια του Ιδρύματος Τσάτσου κυρία Μαρία Μουσμύτη (centre@cecl.gr)

Εκδηλώσεις

- **Παρουσίαση-συζήτηση της επετειακής επανέκδοσης του έργου του Αναστασίου-Ιωάννου Δ. Μεταξά «*Το δίκαιο της ανάγκης και η διάσταση νομολογίας ΣτΕ και Αρείου Πάγου*»**
Τρίτη 15 Μαΐου 2018, 19.30, αμφιθέατρο Cotsen Hall Γενναδείου Βιβλιοθήκης

Το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου-Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου και οι Εκδόσεις Ευρασία έχουν την τιμή να σας προσκαλέσουν στην παρουσίαση-συζήτηση της επετειακής επανέκδοσης του έργου του

Αναστασίου-Ιωάννου Δ. Μεταξά,

*«Το Δίκαιο της ανάγκης
και η διάσταση νομολογίας Συμβουλίου
της Επικρατείας και Αρείου Πάγου»*

Η νέα έκδοση συνοδεύεται από τα κείμενα των κκ.

-Κωνσταντίνου Μενουδάκου, Προέδρου της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, Επίτιμου Προέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας, με θέμα «*Κράτος Δικαίου και Νέες Πραγματικότητες. Ασυνήθιστες διαδικασίες και με ασυνήθιστο περιεχόμενο*»,

-Σπύρου Βλαχόπουλου, Καθηγητού του Πανεπιστημίου Αθηνών, με θέμα «*Το Δίκαιο της ανάγκης τότε και σήμερα. Η έννομη τάξη απέναντι στις πολιτειακές και οικονομικές κρίσεις*»,

-Χαράλαμпу Ανθόπουλου, Καθηγητού του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, με θέμα «*Οικονομική κρίση, συσταγματική ερμηνεία και αρχή της πραγματικότητας*»,

-Α-Ι. Δ. Μεταξά, Membre titulaire de l'Académie Européenne Interdisciplinaire des Sciences, με θέμα «*Καταστάσεις ανάγκης. Άδοξες μορφές και διλημματικές πρωταρχίες*».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Εκδηλώσεις

- Παρουσίαση-συζήτηση της επετειακής επανέκδοσης του έργου του Αναστασίου-Ιωάννου Δ. Μεταξά «*Το δίκαιο της ανάγκης και η διάστασις νομολογίας ΣτΕ και Αρείου Πάγου*» στο **αμφιθέατρο της Γενναδείου Βιβλιοθήκης Cotsen Hall, Τρίτη 15 Μαΐου, 19.30.**
- «Η Δημόσια Διοίκηση μετά την κρίση», Διήμερο Συνέδριο του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου με τη Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Λευκωσίας, 3-4 Μαΐου 2018, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών

Νέες εκδόσεις

- Παρουσίαση του βιβλίου του Ξενοφώντα Κοντιάδη «*Πώς γράφεται το Σύνταγμα; Συνταγματικός σχεδιασμός και διαβουλευτική δημοκρατία*», Σειρά του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου «Δοκίμια για την πολιτική και το Σύνταγμα», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2018, 334 σελ., Γιάννης Τασόπουλος

Η συζήτηση έχει ως θέμα:

Καταστάσεις ανάγκης, Σύνταγμα και Δημοκρατία

και σε αυτήν, εκτός από τους ανωτέρω, θα συμμετάσχουν οι κκ.

- Παναγιώτης Πικραμμένος, πρώην Πρωθυπουργός και Επίτιμος Πρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας,
- Καθηγητής κ. Ευάγγελος Βενιζέλος, πρώην Αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως και ο
- Καθηγητής κ. Βασίλειος Σκουρής, πρώην Πρόεδρος του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στη συζήτηση θα προεδρεύει ο Πρόεδρος του Δ.Σ. του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου - Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου Καθηγητής κ. Ξενοφών Κοντιιάδης.

Η εκδήλωση θα λάβει χώρα στο Αμφιθέατρο της Γενναδείου Βιβλιοθήκης Cotsen Hall (είσοδος από Αναπήρων Πολέμου 9), ημέρα Τρίτη 15 Μαΐου 2018 και ώρα 19.30.

- **Η Δημόσια Διοίκηση μετά την κρίση**
3 και 4 Μαΐου 2018, στον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών

Το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου - Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου και η Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Λευκωσίας διοργάνωσε με επιτυχία διήμερο συνέδριο με θέμα «Η Δημόσια Διοίκηση μετά την κρίση» στον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών. Ευχαριστούμε όλους τους συμμετέχοντες για το ενδιαφέρον τους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Νέες εκδόσεις

- Παρουσίαση του βιβλίου του Ξενοφώντα Κοντιάδη «*Πώς γράφεται το Σύνταγμα; Συνταγματικός σχεδιασμός και διαβουλευτική δημοκρατία*», Σειρά του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου «*Δοκίμια για την πολιτική και το Σύνταγμα*», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2018, 334 σελ., Γιάννης Τασόπουλος

Νέες εκδόσεις

- Γιάννης Τασόπουλος, «*Πώς σχεδιάζεται ένα Σύνταγμα*», Παρουσίαση του βιβλίου του Ξενοφώντα Κοντιάδη «*Πώς γράφεται το Σύνταγμα; Συνταγματικός σχεδιασμός και διαβουλευτική δημοκρατία*», Σειρά του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου «*Δοκίμια για την πολιτική και το Σύνταγμα*», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2018, 334 σελ.

καθηγητής στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών

Υπάρχουν πολλοί λόγοι για να αμφιβάλουμε αν η παρούσα πολιτική συγκυρία της ακραίας πόλωσης προσφέρεται για μια κατεξοχήν συναινετική διαδικασία όπως είναι η αναθεώρηση του Συντάγματος. Η

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Νέες εκδόσεις

- Παρουσίαση του βιβλίου του Ξενοφώντα Κοντιάδη «*Πώς γράφεται το Σύνταγμα; Συνταγματικός σχεδιασμός και διαβουλευτική δημοκρατία*», Σειρά του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου «Δοκίμια για την πολιτική και το Σύνταγμα», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2018, 334 σελ., Γιάννης Τασόπουλος

συνταγματική αναθεώρηση δεν πρέπει να λειτουργεί ως εργαλείο κοντόφθαλμων μικροκομματικών επιδιώξεων και ως αντίδοτο στην πολιτική απογοήτευση από την αναπόφευκτη δημοσιονομική προσαρμογή. Οι στόχοι της δεν μπορεί να περιορίζονται στην παραταξιακή συσπείρωση· την ανάγκη πολιτικής διαφοροποίησης μεταξύ κομμάτων που στην πραγματικότητα είναι δεσμευμένα στην τήρηση των μνημονίων· στην υπέρβαση της πολιτικής απάθειας με την αναζωογόνηση του πολιτικού ενδιαφέροντος γύρω από, υποτίθεται, αναγκαίες θεσμικές τομές, συνταγματικού επιπέδου. Η διαδικασία της αναθεώρησης δεν πρέπει να αποτελεί προβολή ενός ιακωβίνικου πολιτικού βολονταρισμού, ο οποίος αγνοεί τη μακρά κοινοβουλευτική παράδοσή μας, εκθέτοντας το Σύνταγμα σε δημοψηφισματικές διαδικασίες που ανοίγουν τον δρόμο σε ανελεύθερες επιλογές, όπως έδειξε το παράδειγμα της Τουρκίας, της Ουγγαρίας και άλλων χωρών.

Λειτουργική θεωρία

Το ζητούμενο όμως δεν είναι απλώς η άρνηση, δηλαδή τι δεν πρέπει να είναι η αναθεώρηση του Συντάγματος, αλλά η θέση: Η διατύπωση μιας ολοκληρωμένης, συνεκτικής και λειτουργικής θεωρίας για τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει στην εποχή μας το εγχείρημα της αναθεώρησης του Συντάγματος. Αυτό το σημαντικό κενό καλύπτει το νέο βιβλίο του καθηγητή Ξενοφώντα Κοντιάδη «*Πώς γράφεται το Σύνταγμα; Συνταγματικός σχεδιασμός και διαβουλευτική δημοκρατία*».

Το βιβλίο αποτελεί, χωρίς υπερβολή, εκδοτικό γεγονός, όχι μόνο για το Δημόσιο Δίκαιο της χώρας μας, αλλά και για την πολιτική επιστήμη, στο μέτρο που άπτεται αυτής το Συνταγματικό Δίκαιο. Το έργο του Ξ. Κοντιάδη σηματοδοτεί μια ευδιάκριτη και ευπρόσδεκτη τομή σε σχέση με τη συζήτηση για την πολιτική δεοντολογία κατά το παρελθόν. Συγκεκριμένα, θα το συνέκρινα με το έργο του Κωνσταντίνου Τσάτσου, «*Πολιτική. Θεωρία πολιτικής δεοντολογίας*», Εκδ. των Φίλων, 1975. Το βιβλίο του Κοντιάδη δείχνει την απόσταση που έχει διατρέξει η ελληνική επιστήμη, αλλά και ευρύτερα η κοινωνία μας, σε σχέση με τις κρατούσες αντιλήψεις της για την πολιτική δεοντολογία, συστατικό στοιχείο της οποίας αποτελεί και η καλή συνταγματική νομοθέτηση. Το βιβλίο του Κοντιάδη αποτελεί την κορύφωση μιας τριλογίας που περιλαμβάνει δύο ακόμη έργα, πρώτα «*Το ανορθολογικό μας Σύνταγμα*», εκδ. Παπαζήση, 2015, και στη συνέχεια «*Η ανθεκτικότητα του Συντάγματος*», Εκδ. Σάκκουλα, 2016 (με την Αλκμήνη Φωτιάδου).

Ανοιχτή κοινωνία

Οι αρετές του νέου βιβλίου του Ξ. Κοντιάδη είναι πολλές και μεγάλες. Πολυδιάστατη ανάλυση, η οποία καλύπτει τη φύση της συνταγματικής αναθεώρησης, την ισχύουσα ρύθμιση του άρθρου 110 Σ., τις αρχές και τη διαδικασία της συνταγματικής νομοθέτησης, καθώς και τα επιχειρήματα θεμελίωσής της, και, τέλος, τον συνταγματικό σχεδιασμό, θέμα για το οποίο ο συγγραφέας είναι φανερό ότι έχει αφιερώσει μακρά σκέψη, με αποτέλεσμα να μας χαρίζει ορισμένες από τις πιο ωραίες και πυκνές σελίδες Συνταγματικού Δικαίου που έχουν γραφεί στη χώρα μας. Γραφή εύληπτη και γλαφυρή, πλήρης ενημέρωση και αφομοίωση όλης της σύγχρονης συνταγματικής συζήτησης στις διεπιστημονικές της διαστάσεις και, τέλος, ώριμη επισήμανση των εντάσεων και των διλημάτων που εγείρουν τα θέματα που πραγματεύεται.

Για όσους έχουν τη χαρά να παρακολουθούν την εξέλιξη της συνταγματικής σκέψης του Κοντιάδη, ζωντανής και αστείρευτης, όπως

εξάλλου δείχνει και η ακαταπόνητη εκδοτική και επιστημονική παρουσία του, το βιβλίο αυτό προσφέρει το πιο σαφές δείγμα ισόρροπης ενσωμάτωσης πλουραλιστικών αντιλήψεων (για τον ρόλο της ανοιχτής κοινωνίας των ερμηνευτών του Συντάγματος, τις προερμηνευτικές επιλογές του νομικού, την επιρροή της Ιστορίας στην επίλυση των συνταγματικών αμφισβητήσεων κ.λπ.), σε πλαίσιο δεοντολογικών ηθικοπολιτικών αρχών, θεμελιωμένων στις κανονιστικές προϋποθέσεις ενός συναινετικού πολιτικού φιλελευθερισμού, απαλλαγμένου από δογματισμούς, έτσι ώστε να μειώνεται ο κίνδυνος του σχετικισμού, χωρίς όμως να θυσιάζονται ο πλουραλισμός και η ρεαλιστική προσέγγιση της πολιτικής ζωής.

Παρά τις τεράστιες ανεπάρκειες που χαρακτηρίζουν τις θεσμικές πρακτικές της πολιτείας μας και τους θυελλώδεις ανέμους που ξεχύθηκαν ορμητικά στη διάρκεια της δεκαετούς κρίσης, απειλώντας να συμπαρασύρουν τις κατακτήσεις της Μεταπολίτευσης, το βασικό δημοκρατικό και δικαιοκρατικό κεκτημένο, καθώς και η ευρωπαϊκή πορεία της χώρας, έχουν αντέξει. Το πολιτικό σύστημα, τα κόμματα, το πολιτικό προσωπικό, αλλά και η ελληνική κοινωνία γενικότερα, δεν φαίνεται προσώρας να είναι σε θέση να φέρουν σε πέρας το έργο της συγγραφής ενός νέου Συντάγματος, με τον τρόπο που περιγράφει ο Κοντιάδης. Αλλά ο συγγραφέας, σε μια εποχή που οι διανοούμενοι καταγγέλλονται από διάφορες πλευρές για την απουσία τους από τα δρώμενα, κάλυψε επάξια το κενό. Πλέον δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι δεν έχουμε στη διάθεσή μας ένα έργο από το οποίο γίνεται να αντλήσουμε έμπνευση και προοπτική για τον σχεδιασμό του νέου Συντάγματός μας, με βάση αρχές και διαδικασίες που θα συνιστούν πράγματι τομή για την πολιτική μας ζωή και τη συλλογική μας διαδρομή, ως μιας σύγχρονης, ευρωπαϊκής και συνταγματικής πολιτείας.